

Gündelik Hayatın İnşasında Sosyal Mesafe¹ *Social Distancing in the Construction of Everyday Life*

Tuba BÜYÜKTOSUNOĞLU YAYLALI^a

Öz

Sosyal mesafe, gündelik hayatta tüm sosyal ilişkilere yönlendirilebilen, samimiyet derecelerine uygun olarak gerçek veya muhtemel çatışma alanlarının ortaya çıkarılmasına aracılık eden bir olgudur. Bu ilişkiler, yakınlık ve uzaklık dairesinde konumlanmış noktaların merkeze olan yakınlıkları ve uzaklıkları nazarında sosyal mesafeyi var eden dinamikleri açığa çıkarır. Sosyal mesafenin söz konusu edilebildiği sosyal gerçeklik bilgi ve temas, algı ve tutum, değer ve norm, inanç ve pratik arasında gündelik yaşamı tanzim eden somut ve soyut, öznel ve nesnel tanımlamalarla birlikte yaşam sorunsalına dair önemli verilerle donanmıştır. Benzerlik ve farklılıklara dayalı kamusal alanın veya benzerliklerle kuşanmış olduğu varsayılan özel alanın sunduğu gerçekliklere binaen inşa edilen sosyal mesafe formları, gündelik hayatın dışlayıcı ve kapsayıcı yanlarına vakıf olunabileceği gerçek ve kurgusal zemine ilişkin ipuçlarına sahiptir. Sosyal mesafeyi konu edinen bu çalışma, sosyal mesafenin kavramsal çerçevesine dair bir temel sunarken gündelik hayatta yakınlık ve uzaklık tasavvurlarına bağlı olarak sosyal mesafeyi açığa çıkaran toplumsallaşma süreçlerine odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Mesafe, Gündelik Hayat, Uzaklık, Yakınlık, Mahremiyet

Abstract

Social distance is a phenomenon that can be directed to all social relations in daily life and mediates the discovery of real or potential conflict areas in accordance with the degree of intimacy. These relationships reveal the dynamics that create social distance in terms of the proximity and distance from the center of the points located in the circle of proximity and distance. The social reality, where social distance can be mentioned, is equipped with concrete and abstract, subjective and objective definitions that organize daily life between knowledge and contact, perception and attitude, value and norm, belief and practice, as well as important data on the problematic of life. Social distance forms constructed based on the realities presented by the public space based on similarities and differences or the private space assumed to be surrounded by similarities, have clues regarding the real and fictional ground on which exclusion and inclusive aspects of daily life can be learned. This study, which deals with social distance, provides a basis for the conceptual framework of social distance, while focusing on the socialization processes that reveal social distance depending on the notions of closeness and distance in daily life.

Keywords

Social Distance, Everyday Life, Distance, Closeness, Privacy

¹ Bu çalışma, 09.08.2022 tarihinde Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında tamamlanan "Gündelik Yaşamda Sosyal Mesafe Görünümleri: Konya Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

^a Arş.Gör.Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. Konya/Türkiye. Email: tubabto@selcuk.edu.tr.

(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License ile lisanslanmıştır.

İctimaiyat Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. / Journal of İctimaiyat Magazine ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

1. Giriş

Gündelik yaşamın tahlili, en sıradan olanın bilgisiyle sosyal gerçekliğin hakikatini anlama ihtiyacına dayanan ilişkiler ve etkileşimler dünyasının sınırlarını keşfetme iradesi ile bütünlüğün ve birlikteliğin düzenine ve çatışma alanlarına erişmek gayesiyle anlam kazanmaktadır. Sosyal mesafe, gündelik hayata dair esaslı bir fenomendir. Mesafeye ilişkin farklı perspektiflerde düşünce kalıplarından yansımalarla teşekkül eden bu çalışma, gündelik hayatın inşa sürecine de dolayısıyla işaret etmektedir. Sosyal mesafe yaklaşımlarının temelde ele aldığı mevzular yerleşik toplumsal unsurların kendilik bilincini deşifre etmek, inşa edilen dünyanın sınırlarını ve sembolik kodlarını anlamlandırmak, ortalama insanın kendini nasıl konumlandığını keşfetmek gibi genel geçer hedeflere sığdırılabilir. Bu genel geçer hedeflerin sağlayacağı analiz imkânı toplum denilen varlık sahasını anlamak derindedir. Farklılıklar ve benzerliklerle çerçevelenen sınırlarda bütünsel olarak birlikte konumlanan insanın anlam ve anlamlandırma süreçlerinin irdelenmesi, Simmel'in toplumsallaşma olarak ifade ettiği bir arada yaşayan insanların toplum olabilme kabiliyetlerini açığa çıkarmayı sağlayacaktır. Gündelik hayatın somut veçheleri, yaşam pratikleri, insan tipleri ya da etkileşimden doğan duygular ne topluma ne de insana sınırsızca teslim edilen bir sosyolojik tahayyülün izleridir. Toplumsallaşma tatbiklerinin farklılaşan görünümüleri insan ve toplum etkileşimlerinden 'anlam' inşa etme girişimine atıfta bulunmaktadır. Etkileşim yoğunluğunun merkezi sayılan metropoller, gündelik hayat pratiklerinin her an ve her yerde gerçekleşebileceği muazzam mekânlardır. Modern kültürü tüm kalabalığı ve etkileşim ağı ile durmaksızın yeniden şekillendiren, bereketi ve bereketsizliği, hoşnutlukları ve hoşnutsuzlukları ile girift bir hal alan metropol hayatı, uzaklık ve yakınlık üreten benzerlikler ve farklılıklarla donatılmış pek çok ilişkiselliği barındırmaktadır. Bu çalışmada mesafe, mahremiyetin korunması ihtiyacına cevap veren bir kavram olarak değerlendirilmekte olup, birlikte yaşamayı mümkün kılan bir araç olarak tasavvur edilmektedir. Çalışma sosyal mesafe kavramının sosyoloji literatüründe ele alınışı üzerine bir değerlendirme ile mahremiyet, yakınlık ve uzaklık tasavvurlarına dair gündelik hayat gerçekliğinde sosyal mesafenin var olduğu, açığa çıkarıldığı ve inşa edildiği alanlara yönelik bir çerçeve sunmaktadır.

2. Sosyal Mesafenin Kavramsal Çerçevesi

Doğanın hâkimiyeti altında canlılar ve insanlık tarihi yazılmaya başlayıncaya dek, mevcudiyetinin kalıcılığına dair bir var oluş süreci ancak bu dünyanın gerçekliğine atfedilebilir. İnsanoğlunun kontrolü dışında süregiden bu işleyişin kendine ait bir varoluş ve kendini gerçekleştirme esası mutlak suretle vardır. Pek çok zorluğa rağmen insanoğlu için doğanın tam anlamda bir hâkimiyeti söz konusu değildir. Ancak bu gayret vasıtasıyla yaşanan onca deneyim ve yazılan tarih, insanoğlunun kendi gerçekliğinin durmaksızın dönen dünyaya karşı varoluş mücadelesinin bir ifadesidir. Nitekim "her zaman ben -herkesin kendi ben'i- olan insan, var olmayan ancak yaşayan, yaşamakta olan tek şeydir, yani insan yaşamı çerçevesinde beliren, varlık kazanandır" (Gasset, 2014: 54). Mücadeleye söz konusu olan 'ben'in kendi kendine olan gerçekliğidir, bu gerçekliğe dâhil ettiğidir. Bu mücadele minvalinde, tüm gerçeklikler nezdinde stratejik görüşler geliştiren insanoğlu yaşanan çeşitli toplumsal ilişkilere farklı iletişim teknikleriyle cevap vermektedir. Farklılıklar barındıran bu iletişimler neticede gündelik hayata ilişkin bir yaşam formunun hazırlanma sürecine işaret etmektedir. Mesafelere imleyen farklılıklar, her ilişkiye atfedilen tanıma, tanımlama, değer yükleme, sevme-nefret etme, yakın-uzak hissetme ya da nötr bir duygu vasıtasıyla ifade bulmaktadır. Mesafeyi tanımlayan şey salt farklılıklara atfen gerçekleşmemekte olsa da -aynı zamanda benzerlikler üzerinden de kurulmaktadır-, gündelik yaşam pratikleri açısından bakıldığında mesafeye ima edilen mesafe, farklılıkları akla getirmektedir. Hâlbuki tutumların ve

davranışların temeli yine sosyal süreçlerden bağımsız değildir; bu süreçler tüm çatışma, dayanışma, uyum, benzerlikler ve farklılıklar, bütünleşme, örtüşme, birliktelik ve beraberlik durumlarını içermektedir. İnsan doğası 'düşünce, duygu, edim ve tutum' veya 'zekâ, karakter ve yetenek' gibi insanın kim olduğuna dair kuvvetlerin sonucudur (Park, 2018: 19). Simmel'e göre (2016: 11) "insan doğasının ikiliği, sosyolojik ilişkileri genel bir ikilik içinde düşünmeyi gerekli kılar; yani sosyalleşme güçlerini oluşturan birlik, uyum, ortaklığın, toplumun gerçek yapısını oluşturmak için mesafe, rekabet, uzaklaştırma ile kesintiye uğraması gerekir". Hipp ve Perrin'in (2009: 6) sosyal mesafe tanımlaması hem özelliğe dayalı olarak diğerleriyle benzerlik farkındalığı oluşturan hem de bu özelliği paylaşmayan diğerleriyle farklılık bilinci oluşturan belirli sosyal özelliklerin belirginliğini ifade eder. Sosyal mesafenin zihinde bıraktığı iz genellikle bir iletişim sorunsalının mevcudiyeti ve antisosyal bir tavrıdır. Sosyal nitelikte bağlantılara izin vermeyen ve teması öteleyen bir doğası olduğu varsayılır. Zira mesafe kısmi bir aralık ve uzaklık ifadesi olarak tanımlanır. Kavram olarak mesafe haliyle küslük, soğukluk ve resmiyet olarak anlamsal bir karşılık bulur. Oysa mesafenin ve çatışmanın doğası insan ilişkilerine içkin dayanışma ve uzlaşmanın inşa edilmesi ve sağlamlaştırılmasına katkıda bulunur.

Mesafe kavramı, kullanımı açısından Simmel'in uzaklık ve yakınlık motifleri arasında konumlandığı 'yabancı'sına isnat edilmesine rağmen, "bu kavram daha önce Gabriel Tarde² tarafından ve ahlaki yoğunluk maskesi altında Emile Durkheim tarafından da kullanılmıştır" (Levine vd., 1976: 835). "Kavramın ilk kullanıcılarından biri olan Gabriel Tarde (1962)³, iki grup arasındaki taklit derecesi arttıkça, daha fazla kültürel benzerlik ve dolayısıyla aralarında daha fazla sosyal yakınlık oluştuğunu öne sürer" (Karakayalı, 2009: 539). Durkheim'da mesafeye yönelik açılım yoğun uyarılmaya yönelik olarak işler. Bu uyarılma, insan duygularının potansiyel gücü karşısında daha etkilidir, oysa insanın duygusal yönelimleri sınırlıdır. Ve insan yoğun etkileşim ve duygusal odaklanma için nesnelere arasında sosyal mesafe ile uyumlu hiyerarşik sınıflandırmalar yapar. Bu mesafe sosyal yapılarının evrensel özelliği olarak görülür. Bu, insanlık tarihinde, avcı ve toplayıcı toplumlarda doğal dünyanın kutsal/profan bölünmesinden çağdaş endüstriyel kültürlerdeki ekonomik farklılaşma yoluyla sosyal dünyanın tabakalı bölünmesine doğru bir model yaratır (Hammond, 1983: 91). Simmel'de (1950: 97) mesafe kavramına yönelik temel sav, mesafenin 'yaşamın temel biçimlerinde ve meselelerinde içkin'liğine ilişkindir. "Bir duruma ancak eşit olarak yaklaşabildiğimizde, bir duruma yakın olduğumuzda veya içinde olduğumuzda yeterli bilgi ve anlayışa sahip olabiliriz; ancak mesafe, kelimenin her anlamıyla doğrudan teması engellediğinde, iyi bir muhakeme ayrıca nesnellik ve perspektif gibi nitelikler gerektirir. Bu uzaklık ve yakınlık dualizmi, davranışımızın tutarlı bir şekilde doğru olması için gereklidir" (Simmel, 1950: 97, dipnot). "Talcott Parsons⁴ da dâhil olmak üzere sonraki yazarlar, mesafeyi Simmel'in ima ettiği sosyal-

² "Mesafenin sosyolojide ilk kullanımı Simmel tarafından değil, ifadesini ortak kullanımdan alarak Taklit Yasaları'nda kullanan Tarde tarafından yapılmıştır. Tarde'nin uzaklığı sınıflar arasında mevcuttur ve aralarında var olan taklit derecesiyle ölçülebilir. Sınıf farklılıkları sınıf mesafeleridir" (Poole, 1927: 99)

³ Tarde, G. 1962. The Laws of Imitation. Gloucester, MA: Peter Smith.

⁴ Parsons'a göre (2013: 188-9), "resmi organizasyon hem beklenti tanımlama hem de uygulama işlevlerinin farklılaştırılmış rollere tahsis edilmesi anlamına gelir. Durumun doğası gereği, bu rollerin görevlileri, kararlarının ve eylemlerinin durumun ve yaptırımların önemli tanımlarını oluşturduğu küçük bir azınlıktan fazlasıyla yakın "birincil" ilişkilerde bulunamazlar. Genel olarak, genelleştirilmiş normatif kalıpların otoritesine yapılan kapsamlı genelleme ve görevdeki kişinin kişiliğinden bağımsız olarak statü tanımlarının kabulü sayesinde kabul edilmelidir. Bu değişimler, egonun 'kişisel olarak' tanımadığı otorite sahibi kişiler, herhangi bir karmaşık sosyal sistemin yaptırım sisteminde çok önemli bir rol oynarlar ve onların 'otoritesinin' kabul edilmesinde yer alan motivasyon mekanizmalarının sorunları için merkezi öneme sahiptir. Rol çatışmaları, mesafeli bir sosyal kontrol mekanizmasını devreye sokar. Bununla birlikte, yaptırımların belirsizliğinde bir başka önemli faktör daha vardır; iletişimin yeterliliği veya yetersizliği. Kentsel toplumun anonimliği gibi

yapısal anlamda yaklaşık olarak aynı şekilde kullandılar” (Kadushin, 1962: 518). Bu bağlamda sosyal mesafeyi var eden alt metin aslen toplumsal düzene gönderme yapar. Birbirinden ayrık ve farklılaşmış sosyal grupların, sosyal kontrol mekânizmalarına tabi kılınarak toplumsal düzene entegreasyonunu sağlama fikrinden yola çıkar. Aynı zamanda sosyal mesafe, bir öz denetim sistemi olarak bireysel güvenlik aracı ve savunma mekânizması biçiminde işlevselleştirilir. Sosyal yapının temel dinamiklerinden biri olmasının yanı sıra (sosyal ilişkileri barındıran), kişisel (subjektif) bir gerçeklik biçimi olarak değerlendirilebilen toplumsal bir olgudur. Kavramın mevcut çok yönlülüğü hem sosyal yapısal hem de sosyal psikolojik bir mecrada ele alınmaktadır. Amerikan sosyolojisi geleneği içinde Park (1924) tarafından ele alınan sosyal mesafe kavramı, daha sonra Bogardus (1925a) tarafından bir sosyal mesafe tutum ölçeğine dönüştürülür.

Sosyal mesafe Simmel'den yola çıkarak kıymetlendirilen ve kaleme alınan “*The Concept of Social Distance*” başlıklı yazıda Robert Park tarafından kavrama dair genel bir değerlendirme ile ele alınır.⁵ Park (1924) sosyal mesafeyi, uzamsal ilişkilerden farklı olarak insana tatbik edilen bir uzaklık kavramı ile kişisel ve sosyal ilişkileri karakterize eden anlayış ve yakınlık dereceleri olarak ifade eder. Park'ın sosyal mesafe kavramsallaştırmasında, bireylerin bireylerle, grupların gruplarla ilişkisi yalıtım ya da temas dairesi içerisinde incelenir. İnsan doğası, toplum içinde edindiği eylemsel rutinlere kendi iç âlemini katarak şekillenir ve kendini yeniden üretim sürecine dâhil eder. Yalıtım ve temas, ilişkilerin ve etkileşimlerin en temel iki aşamasıdır. Bir ilişkiden dışlanmış olmak ya da birileriyle temas halinde olmak sosyal bir varlık olarak insanın dünya gerçekliği ile birlikte var olma gerekliliğinin bir özeti gibidir. Sosyolojik olarak yalıtımın temel karakteristiği iletişimden dışlanmış olmaktır; bu bağlamda sosyal mesafe incelikli yalıtım türleri olarak değerlendirilir (2019: 11-12). Park için yalıtım; kültür, mezhep, siyasi parti, dil, gelenek, alışkanlık ve ideallerin grupların kendine özgürlüğü ve bütünselliği açısından koruyucudur. Bu yalıtım, toplumsal mahremiyet gerekliliğinin bir parçası olarak değerlendirilir. Mesafeyi tanımlama gayretinde mesafe ve temas arasında bir zıddiyet temelinde konumlandırılan bağıntı, aslen mesafenin varlığında temasın zorunlu olmadığı gerçeği ile karşı karşıyadır. Mesafe, temas dairesinin dışındakiler için de geçerlidir. Dodd'un çalışması (1935) mesafelerin coğrafi yakınlık veya temasların çokluğu tarafından belirlenmediği, gruplar arasındaki belirli iyi niyetli veya kötü niyetli eylemler tarafından belirlendiğini gösteren bulgular içermektedir. Örneğin, belirli düşmanlara karşı mesafeler, öğrencilerin hiçbirinin hiçbir ilişkisinin olmadığı, tamamen bilinmeyen, farklı bir Çinliye göre daha büyüktür. Bir başka çalışmada (Neprash, 1953) bir grup beyaz çocuğun zencilere karşı tutumları ile aralarındaki kişilerarası temas ve ilişkilerin miktarı ve derecesi tanımlanmaya çalışılmış, Sosyal Mesafe Testi'ne verdikleri yanıtlara göre denekler 'arkadaşça' ve 'arkadaşça olmayan' olmak üzere iki gruba ayrılmış sonrasında çalışmanın denekleri birkaç ortak program için Zenci eğlence merkezine götürülmüştür. Ortak faaliyetlere katılma özgürlüğü açısından "düşmanca" veya "dostça" olarak sınıflandırılanlar arasında herhangi bir fark görülmemiştir. Bütün çocuklar etkinliklere coşkuyla girmiş ve hiçbir 'ırk ayrımı' gözlemlenmemiştir. Buna göre azınlık ve baskın grupların çocukları arasındaki kişisel temasların sıklığı ile azınlık grup üyelerine yönelik dostane

fenomenler burada önemlerinin bir kısmını bulur. Bu, açıkça kısır döngülerin oluşma olasılığına katkıda bulunan bir gerçektir, çünkü duruma ilişkin farkındalığın değişmesi zaman alır. Bu bilişsel süreçlerin işlediği “seviyeler” sorunu burada özellikle önemlidir”. Bkz. Parsons, T. (2013). *The Social Systems*. (Editor: Bryan S.Turner) With a New Preface by Bryan S.Turner, London: Routledge.

⁵ “İnsanların kent uzamında eşitsiz dağılımının incelenmesi, Amerikan sosyolojisinde en çok kullanılan kavramlardan birinin, ırk ayrımı kavramının oluşmasına yol açtı; üstü kapalı olarak bağlı olduğu olguyu çürütmeye yönelik bu kavram hem fiziksel ayrımı hem de toplumsal mesafeledirmeyi ifade ediyordu” (Schnapper, 2005: 212).

tutumların gelişimi arasında ilişki vardır. Bununla birlikte, daha yakın kişisel ilişkiler eşlik etmedikçe veya takip etmedikçe, yalnızca fiziksel yakınlığın, düşmanlıkları yıkmada veya dostluk ve anlayışın gelişimini teşvik etmede hiçbir değeri yoktur (Neprash, 1953: 211, 212). Kurumsallaşmış dostluk ve düşmanlığın soyut bir düzlemde aynı şeyi yaptığı, karşılıklılık ve sosyal mesafe düzleminde etkileşimlerin ne büyük sosyal mesafelerle ayrılmış kişiler arasında ortaya çıktığı ne de büyük sosyal mesafenin korunduğu ilişkiler ürettiği söylenebilir, zira muhalefet veya antagonizma ilişkilerine otomatik olarak yüksek sosyal mesafe yüklenemez (Price, 1978: 344,349).

Park için ırk ilişkileri temel bir sorundur. Toplumsal düzen içerisinde ırklar arasında (fiziksel özelliklerini de kapsayan) ekonomik rekabet, çatışma, anlayışsızlık eğilimi gibi nedenlerle 'ırk bilinci' büyük ölçüde gelişir ve sosyal mesafe sembolleri üretilir. Gruplar arasında bir çatışma gözlemlenmemesi durumunda 'ırk önyargısı' devreye girer ve sosyal mesafe sembolleri sosyal mesafe kalıplarına dönüştürülür. Önyargılarla üretilen bu kalıplar toplumsal ayrımların belirleyicisi olurken aynı zamanda sosyal mesafenin korunması amacına yöneliktir. Ancak her zaman bu ayrımlar istenildiği şekliyle muhafaza edilemez, 'sosyal mesafenin kalıcılığını garanti eden' kişilerarası görgü kurallarına uyulmaması mesafenin çözülmesi ve parçalanması demektir.

Sosyal mesafenin saydamlaşan sınırları 'melezleşme' ve 'asimilasyon' mekânizmalarıyla 'marjinal adam'ı meydana getirir (Hinkle & Hinkle, 1954: 37). Özellikle 'ırk' ve 'sınıf' bilinci konusunda tüm toplumsal tasarımlarda işletilen 'uygun mesafe' konusundaki ihtiyat, bir bilincin yansıması olarak sosyal mesafeye yüklenebilir. Özbilinç meselesi bireysel tarihe dair çatışmaların doğurduğu bir gerçeklik olarak bireyin yaşamını herhangi bir ihlale karşı tertib ve muhafaza amacına hizmet eder. Toplumsal dinamiklerin akışkanlığı, 'ihtiyat, çekingenlik ve özbilinç' etkisinde şekillenen sosyal mesafenin parçalanabileceğini, değişebileceğini ve şekillendirilebileceğini ortaya koyarken, insan bunun kişisel ilişkilerde yakınlık temayülleri olarak işletildiğinin bilincindedir. Dolayısıyla sosyal mesafenin ölçülebilmesi mesafeyi doğuran tüm faktörler bilinmese dahi doğal ve gereklilik arz eden sosyal bir gerçekliktir. 'Sosyal mesafe'nin sistematik olarak kavramsallaştırılması Bogardus'un çalışması ile başlatılır.⁶ Robert Park'ın da öğrencisi olan Bogardus (1925a)⁷ sosyal

⁶ Bogardus'un sosyal mesafe çalışmalarını yürüttüğü dönem ve şartlarda, göçmenler ve Amerikalılar arasındaki mücadelelerin kısa tarihçesi (Wark, C.& Galliher, J.F., 2007: 383-395); 1900'lerin başlarında Avrupa ve Asya (İtalya, Polonya, Rusya, Avusturya-Macaristan ve Güney ve Doğu Avrupa'daki diğer ülkeler ve Japonya) merkezli Protestan olmayan göç dalgalarının başlamasıyla 1. Dünya savaşı yıllarında savaşın etkisiyle devam eden süreçte alınan rijit kararların; yabancı radikaller, yabancı ajanlar, vatandaşlığa uygun olmayan yabancılar, tehlikeli yabancılar olarak etiketlenen insanların ve kota sistemiyle işleyen bir sisteme dâhil edilmeye çalışılan uygulamaların neticesinde patlak veren 1919 tarihli 'ırk isyanları'yla, yani "ırksal tutumlar ve ırk sorunlarıyla" (Parrillo & Donoghue, 2005: 257) şekillenmektedir. Böylesi bir toplumsal temayülün etnisite ve ırkçılığa amade bulunan birliktelilikte, potansiyel açıdan en keskin ve en uç duyguların hâkim olması dolayısıyla sosyal mesafelerin varlık kazanması toplumsal endişelerin artması anlamına gelmektedir. Malum göç dalgalarının hız kazanmasıyla uzamsal bir ırk ayrımına doğru giden süreç "Chicago'da yalnızca siyahlar için inşa edilen mahallelerin hızla genişlemesi, özel bir görüngü yaşandığı duygusu yarattı; kent uzamında göçmenlerin asimilasyonu ile toplumsal hareketliliğin paralel süreçler olduğu düşüncesi, Siyahları kapsamıyordu. Tıpkı geçmişin Avrupalı Yahudileri gibi artık hiç kaçamayacakları bir getto oluşturuyor gibiydiler" (Schnapper, 2005: 213). "ABD'deki ırk grupları arasındaki ilişkileri anlamaya yönelik ihtiyacın ortaya çıkması nedeniyle Amerikan Sosyolojisinde 1920'li yıllarda baskın bir kavram halini almıştır" (Levine, vd., (1976). "Bogardus, 25 üniversite ve kolejden öğretim üyelerinin yardımıyla 1926'da ilk Sosyal Uzaklık Ölçeği anketini gerçekleştirdi ve daha sonra, 1936'ya kadar her 10 yılda bir 1966'ya kadar kullandı. Aynı anket aracını düzenli aralıklarla kullanarak, Amerika'nın dört yıl boyunca çeşitlilik ve farklılıklarla yaşadığı tecrübenin gelişimini izleyebildi. Bu, Amerikan entelektüel tarihinin en ünlü tarihi sosyal psikolojik araçlarından biri olmaya devam etmektedir" (Wark, C.& Galliher, J.F., 2007: 391).

⁷ Bogardus 1882'de doğdu ve Lisans eğitimini Northwestern'da tamamladı, 1908'de psikoloji bölümünden mezun oldu. Evlilik tecrübesini ergenlik psikolojisi üzerine yüksek lisans tezinin temeli olarak kullanmayı başardı. 1911 baharında Bogardus, doktorasını aldı. Sosyolojide bir üniversite fakültesi pozisyonu aramaya

mesafeyi, tekrarlanabilir insan ilişkilerinin birbirleriyle ilgili deneyimlerini hissetmek, sosyal ilişkilerin karakterini çizmek ve bu etkileşimin doğasını açıklamak olarak tanımlamaktadır. ABD'ye yönelik dramatik göç dalgalarının neden olduğu çeşitli ırk grupları arasındaki çatışmaları anlamlandırma gayretiyle yeniden gündeme getirilmiş bir kavram olan sosyal mesafe, var olan toplumsal kaostan çıkış yolu ve toplumsal düzeni tesis etme aracı olarak kullanılmıştır. Bu vasıta ile “muhtelif şahısların bir milliyete tutumlarını mukayese etmek mümkün olduğu gibi, tek bir ferdin muhtelif milliyetlere karşı tutumlarını da mukayese etmek mümkündür” (Krech vd., 1970: 255). Bogardus ölçeği, ‘evlilik yoluyla yakın akrabalığa, kişisel bir dost olarak kulübüme, komşu olarak mahalleme, iş arkadaşı olarak ülkeme, yurttaş olarak ülkeme, yalnızca bir konuk olarak ülkeme kabul ederim, ülkemden çıkarılmalıdır’ maddeleri uyarınca katılımcıların ilk duygusal tepkilerine ilişkin hangi seçenekleri kabul ettiklerini işaretlemeleri ile şekillenen, çok yakın bir ilişkiyi benimseme eğiliminden en uzak bir toplumsal ilişkiden kaçınma eğilimine göre sistematik bir düzende kurgulanmıştır (Sencer, 1989: 265).⁸ Bogardus ‘*A forty-year racial distance study*’ (1967) adlı çalışmasında, sistematik olarak gerçekleştirilen sosyal mesafe ölçümlerinde gruplar arasındaki sosyal mesafedeki düşüşün devam edeceğine ilişkin iyimserken, bazı gruplara yönelik sosyal mesafenin kolay ve hızlı değişmeyen köklü kolektif duygulardan kaynaklandığını belirtir (Parrillo & Donoghue, 2005: 260). Sosyal mesafe, belli kanaatlerin ve peşin hükümlerin eşlik ettiği karşılıklı ilişkilerin etkileşim dünyasında farklılaşan düzeylerde kabul derecesine dayanan mahremiyet alanlarını anlamlandırmak açısından önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Sosyal mesafenin ölçülmesi, basitçe, toplumsal durumlarda var olan, değişen derecelerde ve seviyelerde anlayış ve duyguların yeterli yorumlamasını güvence altına almanın bir aracı olarak görülmektedir. Bu anlayış ve duygulardan kasıt, toplumsal ilişkilere yansıyan boyutunda yakınlık ve uzaklığı da kapsayan mutabakat ve samimiyet duygularına refere etmekte, dolayısıyla bu duyguların nasıl ve neden farklılaştığı sorunsalı üzerinden sosyal mesafe ölçeklendirmeleri kullanılmaktadır.

Sosyal mesafe, sabit değil değişkendir, tıpkı toplum gibi başkalaşan, dönüşen dinamik bir süreç tabidir. “Sosyal mesafe, insanlar arasındaki etkileşimlerde var olan dinamik bir ortak uygulama olarak kavramsallaştırılır” (Hodgetts vd, 2011). Zira “bir dogma olarak ‘insan doğası asla değişmez’ diyenlere ‘kendini değiştirmek insanın doğasıdır’ diye yanıt verilebilir” (Park, 2018: 47). Zihinsel süreçlerin biraraya getirdiği pek çok olgu kendi aralarındaki bağlarla yeni mesafeler oluşturmakta, kimi zaman da var olan mesafeleri azaltıp artırabilmektedir. Dolayısıyla mesafe, bir yanıyla gerçekliğe bir yanıyla kurgusalığa gönderme yapar. Kurgusal bir zeminde zihnimize mevcut taslaklar, yeni bir öğrenme süreci için kılavuzluk edecektir. Bu taslaklara dahil edilecek olanlar ya da gerçekliğin farklı tezahürleri ile taslağın sınırları dışında kalacak olanlar için kurulacak yeni bağlar gerekir. “Beşerî varoluş, insan ile bedeni ve insan ile dünyası arasında durmadan bir ‘denge kurma faaliyeti’dir” (Berger, 2015: 56). Gerçeklik ve kurgusalılık arasında mesafeler, iki adım ileri bir adım geri bir formda dengeye ulaşacaktır. Nihayetinde her ilişki bir denge meselesidir. Sosyal

başlamıştı. 1915'te USC'de sosyoloji bölümünü kurması istendi ve 1946'ya kadar bu pozisyonu koruyan ilk başkanı oldu. 1921'de Bogardus USC Sosyal Hizmet Okulu'nu kurdu (USC arşivleri). Tüm bunları üç kitap yayınlarken yaptı: Sosyal Bilimlere Giriş (Bogardus 1913), Sosyal Psikolojinin Temelleri (Bogardus 1918) ve Amerikanlaşmanın Esasları (Bogardus 1919). Bogardus 1922'de iki kitap daha yayınladı: Sosyolojiye Giriş (Bogardus 1922a) ve Toplumsal Düşünce Tarihi (Bogardus 1922b). 1931'de Amerikan Sosyoloji Derneği başkanlığına seçildi (Wark, C.& Galliher, J.F. 2007: 387-389).

⁸ “Gerçekte bulunmayan ancak bir araştırmacı tarafından söz konusu edilebilecek ‘sözde’ bir küme olarak Brombian'lara karşı yansız bir tutum beslediği halde ‘yabancı’ oldukları gerekçesiyle onları mahallesinde, hatta ülkesinde görmek istemediği için toplumsal uzaklık ölçeğinde en alta yerleştirebilir. Bu durumların ilkinde olumsuz bir tutum söz konusu olmadığı halde, ikincisi düşük bir saygınlığı içerir” (Sencer, 1989: 267).

mesafe, bir grubun diğer bir gruba yönelik yakınlık ve uzaklık, sıcaklık ve soğukluk, aşinalık ve yabancılaşma arasında konumlandığı duygusal ve kültürel eğilimlerinin bir ifadesi olarak değerlendirilir. Zira “yabancılaşma ve aşinalık yalnızca toplumsal alanla sınırlı değildir; bunlar dünyayı yorumlamamızın genel kategorileridir” (Schutz, 2016: 51). Kültürel normların çeşitliliği ve farklılığı kapsamında, her kültürel grubun farklı faktörler üzerinden sosyal mesafeyi inşa ettiği gözlemlenmektedir (Triandis, H. & Triandis, L. 1962). Sosyal mesafenin inşası, kültürel normlara dayanan öncelikler ve kişisel niteliklerin başlıkları etrafında bir bütünsellikte gerçekleşir. Yine de “onlar ve biz arasındaki mesafeli süreçleri değerlendirirken, grup üyeliğinin ve kişisel deneyimin birbirine indirgenemeyeceğini kabul etmek önemlidir” (Hodgetts vd., 2011: 1750).

‘*Social Mobility*’ (1927) çalışmasının ‘*Social Space, Social Distance and Social Position*’ başlıklı birinci bölümünde ele alınan analizde alt sınıf-üst sınıf, sosyal konum, sosyal mesafe gibi pek çok kavramın geometrik ve sosyal mekân ile ilgili kavramlar olarak ele alındığını ancak toplumsal mekânı sistematik bir bağlama yerleştirme hususunda eksik kaldığını vurgulayan Sorokin için sosyal alan, geometrik uzaydan oldukça farklı bir şeydir. Bir insanın sosyal koordinatlar düzleminde ifadesi ancak, “(1) bir insanın belirli gruplarla ilişkilerinin belirtilmesi, (2) bu grupların bir popülasyon içindeki birbirleriyle ilişkileri ve (3) bu popülasyonun insan evrenine dahil olan diğer popülasyonlarla ilişkisi” (Sorokin, 1927: 5) bütününde mümkündür. İnsanı belli açılardan sosyal alanda konumlandırmak için toplumsal mekân dâhilinde diğer insanlarla olan toplumsal etkileşimleri ve sosyal fenomenlerle ilişkileri bağlamında tanımlamak gerekir. Bu anlamda “bir insanın biyografisi, büyük ölçüde insanın ilişki içinde olduğu grupların ve her birinin içindeki yerinin bir açıklamasıdır” (Sorokin, 1927: 6). “Sorokin, sosyal mesafe yerine sosyal alan (social space) kavramını vurgular; mesafe, bir tür boşluk anlamına gelirken, bir alan içinde bulunan nesnelere ve aralarındaki mesafeler tarafından tanımlanır. Yakın sosyal etkileşim kalıplarına bakmak, ‘sosyal mesafeyi’ hem farklı sosyal ve kültürel ilişkilere sahip insanları ayıran boşluk hem de benzer sosyal ve kültürel ilişkilere sahip olanların yakınlığı açısından kavramsallaştırmamızı sağlar” (Bottero & Prandy, 2003: 179). İnsan etkileşimlerinin belli bir toplumsal mekân içerisinde tasarımılaştırılması, bu mesafelerin yarattığı boşluklarla belirlenen anlamlandırmaları içeren zihni olguları açığa çıkarır. Etkileşimsel mesafelerin tanımlanması sosyal alan dâhilinde sosyo kültürel alanı önceler. Sorokin’e göre (1927: 10), Park ve Bogardus’un sosyal mesafe kavramsallaştırması daha çok psikolojik bir nitelik taşır, sempati ve antipati çerçevesinde ele alınan kavramın psikolojik mahiyeti elbette ki değerlidir. Ancak grupların nesnel olarak var olduğunu, dolayısıyla sosyal alan kavramının daha nesnel ve sosyolojik bir bakış açısı sunduğunu ifade eder.

Sosyal mesafe kavramının ele alınışında bir diğer yaklaşım antropolog Edward T. Hall’ın mesafe tipolojisidir. Hall (1963), farklı kültürler arasındaki insanların etkileşiminde gözlemlenen mesafenin farklı anlamsal boyutlar içerdiğini, bir Amerikalıya yakın gelenin neden Arap’a uzak olduğunu sorgular. İnsanın gündelik yaşamında mikro alanlarını nasıl yapılandırdığına dair standartize edilmiş bir sistem önerisi olarak proksemik yasadın bahseder. Kültürlerin mekân kullanımında kendine has özelliklerinin mesafenin algılanışı üzerindeki belirleyiciliği nedir, sorusuna cevap arayan çalışması bir mekân antropolojisi olarak değerlendirilir. “Kültürel sistem, değerler sistemi, sosyal örgütlenmeyi, yaşam tarzlarını, mekânla ilişkileri, vb. büyük ölçüde belirlemektedir. Hall, mekânı, insanın mekânsal davranışlarının kültürel bir kodu harekete geçirmesi anlamında ‘sessiz dil’ (silent language) olarak nitelendirmektedir” (Bilgin, 2016: 310). Hall’a göre, organizma ve onun biyolojik ortamı ayrılmaz bir bütündür, pozitif ve negatif tüm yönleriyle bir dengededir. Dolayısıyla insan ve onun yaşam alanı, mekânı, yani habitusu, insanı da kapsayan bütünlüklü bir yapıdır ve biri olmadan diğerine referans vermek mümkün değildir. Yakınlık (proximity), çift yönlü bir karaktere sahiptir. İlişkilerde benzerliklerin hem nedeni hem sonucu olarak tahlil edilirken aynı zamanda

eyleyenler arasındaki mesafenin tespitine de izin vermektedir (Kadushin & Alba, 1976: 78-9). Sosyal mesafeyi fiziksel mesafe ile ölçülebilen bir yakınlık yaklaşımı içinde dört boyutta inceler: mahrem (kucaklamak, dokunmak), kişisel (arkadaşlar ve aile ilişkileri), sosyal (tanıdıklar), kamusal (kamusal alan). 'Mahrem mesafe' (intimate distance), bireyin genel olarak çok özel davranış veya etkinliklerine ayrılan mesafedir. Bu mesafede başka bir bireyin varlığı, bireyin kesin denetimine tabidir. Mahrem mesafe alanında, tüm duyuşsal ayrıntılar fark edilir, diğerlerinin koku ve vücut hareketi algılanır, yabancıların varlığı, güvensizlik ve rahatsızlık yaratır vb." (Bilgin, 2016: 235). 'Kişisel mesafe' (personal distance), kişinin kendisiyle diğerleri arasında koruduğu küçük bir koruyucu küre veya balon olarak düşünülebilir. 'Sosyal mesafe' (social distance), kişisel olmayan işler bu mesafede gerçekleşir ve yakın aşamada uzak aşamadakinden daha fazla katılım söz konusudur. Örneğin, birlikte çalışan insanlar yakın sosyal mesafeyi kullanma eğilimindedir (sosyal mesafe, yakın ve uzak sosyal mesafe olarak ayrılır). Bu alan, belirli rollerin yerine getirildiği ilişkilerde nezaket kurallarının işletildiği bir alandır. 'Kamusal mesafe' (public distance), formel ilişkiler alanını işaret eder. Herkesi içine alan bu alan bazı düzenlemelerin yapılması gereken bir alandır (Hall, 1966: 113-129). Hall'in "kişisel mesafenin uzak aşaması ile sosyal mesafenin yakın aşaması arasındaki sınır çizgisi, bir öznenin sözleriyle *tahakküm sınırını* işaretler" (1966: 121). Güvenli mesafeyi korumaya (dokunulmamayı isteme) yönelik oluşturulan bu fiziksel mesafelerin işlevselliği kamusal yaşamın sürdürülebilirliği açısından değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle etkileşimde var olan fiziksel mesafelerin de sosyal mesafeyi ifade eden bir yanı bulunmaktadır.

Sosyal mesafe hem gruplar arası etkileşimlerde farklılıklardan beslenen belirleyici bir yapı hem de kişiye özel bireyler arasında gerçekleşen yüz yüze ilişkilerde etkin bir yapı sergilemektedir. Mesafe hem birey hem grup ilişkilerinde benzerlik ve farklılıklara atfen anlamlandırılabilir bir fenomendir. Aynı zamanda bu öznel ve nesnel sosyal mesafe kavramlarını gündeme getirmektedir. Kavramın var olan karmaşıklığına bağlı olarak 'sosyal mesafe' ve 'kişisel mesafe' tanımlamalarını ayrı ayrı kategorize eden Poole (1927), aynı zamanda bu sınıflandırmayı 'nesnel' ve 'öznel' olmak üzere farklı biçimlerde sistematize eder. Poole'e göre, *öznel kişisel mesafe* (*subjective personal distance*) kişinin bir diğeriyle olan ilişkisine ilişkin kavrayışdır, ortak fikir, inanç ve duygu paylaşımının başarısız olduğunu düşündüğü ve farkında olduğu bir ölçüdür. *Nesnel kişisel mesafe* (*objective personal distance*) fikirlerde, ideallerde ve yaşam felsefesinde vb. bireysel farklılıklara dayanır. Bu düzeyde gerçekleşme imkânı bulunan bir ilişkiden söz edilebilir. İki kişi arasındaki etkileşim örüntüsü öznel kişisel mesafenin bir sonucudur, nitekim öznel kişisel mesafe teması mümkün kılan koşullarda değişime tabidir. *Öznel sosyal mesafe* (*subjective social distance*), grubun bir dış gruba olan ilişkisi hakkındaki anlayıştır; ırk önyargısı, milliyetçilik gibi. *Nesnel sosyal mesafede* (*objective social distance*), gruplar arasındaki kültürel farklılıklar devreye girer. Bu seviyedeki sosyalleşme biçimleri toplumdaki ifadesini normlara dayalı olarak bulur. Öznel kişisel mesafe, değişim içinde olsa da nesnel sosyal mesafeler varlığını sürdürmeye devam edebilir. Bu bağlamda Poole'e (1927: 103) göre sosyal mesafeye dayalı çatışmalar hayal ürünüdür, ancak bu hayaller gerçektir ve çatışmalar daha gerçektir.

Westie (1952), sosyal mesafe ölçüm boyutunu çeşitlendirmiştir: yerleşim mesafesi (konut yakınlığı/mekânsal ilişki), konum mesafesi (prestij ve güç), kişiler arası fiziksel mesafe (diğer grup ya da diğer grubun temasta olduğu fiziksel nesnel), kişiler arası sosyal mesafe (yakınlık derecesi). Bir sosyal mesafe piramidi olarak geliştirilen çalışmada (Westie & Westie, 1957); psikolojik güvensizlik, eğitim, uyma eğilimi ve rekabet, nesnenin statüsü ve sosyal mesafe arasında

kurulan ilişkisel boyutta 'tüm bunların içsel yönelim olarak nasıl farklılaşacağı' resmedilir.⁹ Westie'ye göre üst sınıf insanlar, kendilerini güvende hissediler ve diğerini bir günah keçisi¹⁰ olarak kullanmaya daha az ihtiyaç duyarlar. Açıklamayı statü güvensizliği olarak ele alırsak, orta sınıf en hareketli ve en güvensiz yer olmasına rağmen alt sınıfa göre daha az önyargılıdır. Görüşmeci ve katılımcılar arasındaki görüşmelerde sosyal mesafenin etkileşimsel boyutları üzerine yapılan bir araştırmada, beyaz görüşmeciye verilen cevaplarda yüksek statüdeki siyahilerin düşük statüdeki siyahilere oranla daha az önyargılı davrandığı tespit edilmiştir (Dohrenwend, vd, 1968). Eğitim, insanların yerleşmiş gruplararası eğilimleri olarak düşünüldüğünde daha az önyargılı ve uyma eğilimi içinde oldukları bir alandır. Uyma eğilimi eğitimle paralel bir şekilde, orta sınıfı konformist olarak değerlendiren çalışmada, bir yandan önyargılarını alt sınıftaki kişi gibi açıkça ifade etme isteksizliği, diğer yandan uymacılık/uygunluk sebebiyle statüden sapmaları temsil eden sosyal mesafe maddelerini değerlendirme söz konusu olduğunda saygınlık yolundan sapma konusundaki isteksizliğidir. Kısacası orta sınıfı önyargıları ortaya koyma konusunda tutarsız bulur. Rekabet ise, alt tabakalarda daha yoğun üst sınıflarda varsa da dolaylıdır. Özetle, nesnenin statüsü ne kadar yüksekse sosyal mesafe derecelendirmeleri o kadar azdır.

Kadushin (1962: 519-520), Park'ın sosyal mesafe konseptinde örtük kaldığını iddia ettiği dört farklı sosyal mesafe boyutundan bahseder ve şöyle şematize eder: normatif, interaktif, kültürel ve kişisel. *Normatif mesafe*, iki veya daha fazla kişi veya durum arasında olması gereken etkileşim tarzını ve derecesini ifade eder. *İnteraktif (etkileşimli) mesafe*, gerçek etkileşimin derecesidir ve nihai normatif derecelere eşleşmesi gerekmez. *Kültürel veya değersel mesafe*, iki kişi ya da statüler arasında var olan homofilik (benzerlik) değer derecesidir. *Kişisel mesafe veya empati*, Simmel'in kişisel ilişkiler hakkında yazarken aklında olan iki kişi veya iki durum arasında gerçekleşen anlayış ve sözsüz iletişim derecesidir. Bu bağlamda mesafe, sosyal ilişkilerin rollere bağlılığını ve etkileşim oranlarını yakalayan, kültürel değerlerin ve kişisel empatinin sosyal yapıya etki etme girişimlerinden ortaya çıkan yönleriyle vardır (Kadushin, 1962: 518). Kadushin'e göre (1962), istikrarlı etkileşim için mesafenin avantaj ve dezavantajları vardır. Simmel gibi, o da uzaklık ve yakınlık dualizminin davranışlarımızın tutarlılığı için gerekli olduğunu vurgular. "Dolayısıyla sosyal mesafe, ikisi doğrudan sosyal ilişkilerin önemli yönlerini- rol reçetelerini ve etkileşim oranlarını yakalayan ve ikisi de kültürel değerlerin ve kişisel empatinin sosyal yapıya etki etme yollarından

⁹ Çalışma üst, orta ve alt sınıf ulamında beyazlar ve zenciler arasında hiyerarşik ya da disipliner olmak üzere farklı statü kategorileri için eşit mesafe sorunsalı bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bkz. Westie (1952), Westie & Westie (1957).

¹⁰Sosyal antropolog Frazer, günah keçisi kavramını en basit şekliyle "maddi bir yükü başkalarının sırtına yükleme imkânı ile bedensel ve zihinsel rahatsızlıklarımızı onları bizim adımıza taşıyacak birine aktarma" (2019: 7) olarak tanımlar. Günah keçisi kötülüklerden kurtulmak, kutsallığı yeniden canlandırmak (tanrıları öldürmek), hastalıkları uzaklaştırmak, şeytanı kovmak gibi amaçlara araç kılınan vasıtalar. "Kötülükler bir yandan görünmez ve elle tutulamazdır; ama öbür yandan görünür ve elle tutulabilir bir araçla (örneğin bir salla suya bırakılır) uzaklaştırılmaları söz konusudur. Bir günah keçisi de böyle bir araçtan başka birşey değildir" (Frazer, 2019: 213). Huzursuzluğu bozan, uğursuzluk olarak addedilen ya da toplumsal işleyişin var olan düzene çomak sokanlar; bilinmeyen, bilinmesi arzu edilmeyen, tekinsiz ve uzak durulması gereken 'günah keçileri'dir. Günah keçisi olarak ilan edilen bir nesne, hayvan veya insan "kötülüğün bir başkasına aktarılması" amacıyla hareket eder. Bir günah keçisinin belirlenmesi meselesi modern öncesi toplumlarda yaygın bir şekilde ayin ritüelleri ve kutsallık arasındaki güçlü bağa dayandırılırsa da, modern dünyanın bugününde de insan doğasına ait zihni bir savunma mekanizması olarak çeşitli biçimlerde mevcuttur. Aynı şekilde Kearney (2018: 47,49), günah keçisi üretmeye dair yatkınlığın birçok kültüre içkin bir mesele olduğunun altını çizer. Bir kurban etme stratejisi ve kefaret ödemeye yükümlü kılınan yabancı, "azizlerin aziz kalabilmesi için yabancıların günah keçisi ilan edilmeleri, tıpkı kilisenin temiz kalabilmesi için pis addelilenleri aforoz etme gereğine" benzer bir şekilde itham edilir.

ortaya çıkan dört boyuttan oluşur” (Kadushin, 1962: 520). Diğer bir deyişle, hem sosyal-yapısal, hem de kültürel mesafeler mevcuttur.

3. Sosyal Mesafenin Toplumsallaşma Süreci

3.1. Mesafe ve Mahremiyet Bağıntısı

Mesafe, birey ve bireyi çevreleyen bütün etrafında, grup içi ve grup dışı, şehir veya ülke sınırları ve ötesi; ben ve o, biz ve onlar, yerli ve yabancı, yakın ve uzak, benzer ve farklı, iç ve dış gibi pek çok tanımlayıcı, kategorilendirici, inşa edici bakış açılarına göre öteki'nin varlığına, kalıbına, tarifine ilişkin ekonomik, politik, kültürel kanılar üzerinden yaratılan hükümlere ilişkin bir tariftir. Bu tarifler, 'ben kimim?' sorusuna getirilen tanımlamalara bağlı olarak ben'in periferisindekileri bir eksene yerleştirir. Böylece kişi, kim olduğunu tanımlarken kim olmadığı hakkında bilgi verir. Gündelik yaşamın alışıl gelmiş seyrinde, her tanım, her anlama ve açıklama girişimi 'ben'den yola çıkar. Bu minvalde dünya 'ben'in etrafında yerleştirilir. Bu bağlamda özne ve nesne ayrımı gerçekleşmiş ve egoyu bütünsel olarak tecrübe eden özne 'algılanan bir özneye ve algılanmış bir nesneye' kavuşmuş, 'benlik ve onun nesnesi arasındaki mesafeyi' keşfetmiştir (Simmel, 2017: 18-20). 'Ben'den yola çıkış, içine doğulan toplumun kültürel örüntülerinin temsildir; toplumsal deneyimlerden edinenlerdir, tecrübelerdir; ben'i kuşatan ve ben'e dokunan insanlar, aile ve akrabalar, arkadaşlar, komşulardır; ben'i sarmalayan kurumlar, alınan eğitim, politik, dini, moral düşüncelerdir; eşya ile irtibattır, kısacası tarihsel bir boyut ve kültürel bir çevrenin ürünüdür.

Mesafe, mevcut sınırlar içerisinde yaratılan dünyaya ve dahi toplumsala referans veren bir durumdur. Sosyal mesafeyi ifade eden bu ayrım, "üyelerinin topluluk dışındaki insanlar ile aralarında algılanan farkı vurgular. Topluluk içinde ise ilişkilerin güçlenmesini, emniyet duygusunun gelişmesini sağlayarak işlevselleşir" (Aydemir, 2011: 96). Sosyal mesafe, bireysel bir alandan toplumsal bir zemine evrilerek sosyalleşme biçimleri içerisinde bir form kazanır. Sosyal mesafe, bir süreçtir. Mesafenin inşa süreci ise sosyalizasyon süreçlerine paralel olarak başlayan ve devam eden bir çizgide yol almaktadır. Sosyal mesafe, "toplumsallaşmanın sürdürücü etkenlerinden birisi olduğu gibi aynı zamanda önemli bir sonucudur... Toplumsal mesafeler, diyalektik bir şekilde toplumsallaşmanın sonucu olmakla kalmamakta, aynı zamanda sürece kaynaklık da etmektedir" (Akin, 2015: 136). Bu bağlamda sosyal mesafe, gerçek ya da potansiyel sosyal çatışmaların varlığına gönderme yaparken, aynı zamanda toplumsal problemlerin analizinde sorunların esas kaynağına işaret eder (Bogardus, 1960). Sosyal mesafeye ilişkin şekillendirilen tutumlar ve davranışlar noktasında yaşam deneyimleri oldukça önemlidir. Halbwachs'a göre bireyin özgüllüğü, içinde bulunduğu gruplara bağlı toplumsal çerçevelerle yeniden üretilen bir hafızaya dayanır, dolayısıyla "birey toplumla karşı karşıya değildir, aksine, her şeyden haberdardır, toplumun bir ifadesidir" (Hirsch, 2016: 13). Deneyimlerin yaşandığı ve anlamsal kategorik şemalar aracılığıyla sınıflandırıldığı mecra şüphesiz ki toplumsal hayatın bir parçası olarak yaşanmaktadır. Toplumsal yapıların nesneliliği sosyalleşme aracılığıyla öznelleştirilirken aynı zamanda eyleyen olarak yapısal bütüne katkıda bulunulur. Süreç, mesafeyi inşa eden taraflar arasında karşılıklı olarak duyumsanmakla beraber, taraflardan her birini hem sebep hem de muhatap kılar. Mesafeyi koyan aynı zamanda bu mesafelendirmeden etkilenendir.

Bir ilişkinin her yönüyle karşılıklı olarak birbirine açıklığı, sınırların ihlali olasılığını mümkün kılar ki bu durum ilişkinin çıkmaza girmesine neden olabilir. Bu minvalde, mahremiyet ve mesafe birbirini tamamlayan, biri olmazsa diğerinin sanki yarım kalacağı hissini yaratan iki olgudur. "Ruhsal-fiziksel yakınlığın şekilsel aracı olan mahrem özelliğe sahip ilişkiler, yakınlık aynı anda ve dönüşümlü olarak mesafe ve kesintiyi de içermiyorsa, çekiciliğini, hatta mahremiyet içeriğini yitirir" (Simmel, 2016: 11). Mahremiyet istikrarlı bir iletişimin ön koşulu olarak etkileşimsel mesafenin belirleyicilerinden

biridir. İnsanın nesnel toplumsal ilişkiler içinde, kendi varoluşsal anlam dünyasını ve sosyal konumunu anlamlandırması mahremiyet sınırlarının bilinçli inşası anlamına gelirken aynı zamanda ilişkisel ve etkileşimsel alanda varlıksal bütünlüğüne bağlı konumlandırmalarında yapılandırıcı ve koruyucu olarak işlevselleştirilir. Toplumsallaşmanın bir veçhesi olarak sosyal mesafe, mahremiyetin varlığı ve gerekliliğine olan inancı kuvvetlendirmektedir. Burada mesafe, bir içeri-dışarı meselesi haline geliverir. Bu, mahremiyet ve gizliliğin sınırlarının korunmasıdır. İç'ine alma ve dış'arda tutma tutumundaki tavır, ihlali saf dışı bırakacak bir sınır yaratma işlemine yöneliktir. Toplumsal pratiklere yönelik insan birliktelikleri en nihayetinde yaratılan bu sınır boyunca şekillenmektedir.

Mahrem alanın sınırlarına karşı olağan bir tehdit, aynı zamanda bireyin özgürlük alanını tehdit eder. Özel alanın ihlali, kişinin aidiyetinin mevcudiyetine tehdittir. Mahremiyetin ihlali mevcut mesafelerin sınırlarını yeniden çizer. Mahrem olanın sınırları nerede başlar, nerede biter, neye göre belirlenir ya da toplumsal değer ve normlardan nasıl ve hangi ölçüde etkilenir? Toplumlar için birtakım kültürel mahremiyet alanları her daim vardır, ancak zamansal bir dönüşüm geçirmesi de mümkündür. Geçip giden zamana ve bireylerin farklı sosyalizasyonlarına bağlı olarak bir değişkenlik temsiliyeti de söz konusudur. Mahremiyetin tarihsel süreçte değişen veçhesi ayrı bir tartışma konusudur, ancak mahremiyet ne modern ne de modern öncesi döneme ait bir kavramdır. İnsana dair ne söylenmişse orada mahremiyet söz konusudur. Mahremiyetin sınırlarını genişleten ve hatta zorlayan modern zamanlar, kişisel alan kavramının sınırlarını esnek bir noktaya taşımakla kalmamakta aynı zamanda mahrem olanın belirlenimlerini de kişisel kılmaktadır.

Goffman'ın benliğin bölgeleri olarak tanımladığı özel alanlardan biri olan kişisel mekân, “bir bireyi çevreleyen ve bir başka kişinin oraya girişinin, onu memnuniyetsizlik göstermeye ve hatta bazen geri çekilmeye ittiği, bazen de kendisini sıkıştırılmış hissetmesine yol açan herhangi bir yerdir” (2017: 55). Bu kişisel mahremiyeti barındıran sınırlı alan ölçülebilen nicel bir değer sağlamazken, kişisel alanın başkaları tarafından daraltılması, genel olarak kapana kısılmak duygusunu yaşatan süreçlere atıfta bulunur. Yine de birey kişisel mekânını kendi tercihleri doğrultusunda genişletme imkânına sahiptir. Kişisel mekân durumsala tabi bir değişkenlik barındırmaktadır. Kişisel alanına giriş müsaadesinin derecesi, birey tarafından etkileşim süreci içerisinde bulunduğu insanlara karşı sergilemiş olduğu sosyal mesafenin derecesini göstermektedir. Sosyal mesafelerin varlığı ve dahi ilişkiler zemininde mesafelerin inşası özel/mahrem alan tesisi için gereklidir. Murphy (1964), Tuareg¹¹ erkeklerinin sadece gözlerini ve burunlarını açıkta bırakacak şekilde peçe takışında, izolasyon ya da anonimlik değil, sosyal etkileşimin tehditlerinden uzak kalma isteği ve mahremiyet namına diğerleri ile arasına sembolik bir mesafe tercihinin söz konusu olduğunu vurgular. “Mahremiyet, iki eşit insanın aralarındaki kişisel bağları müzakere etmesi olarak görüldüğünde, kamusal alandaki demokrasiyle tümüyle uyumlu bir şekilde, kişiler arası alanın toptan demokratikleşmesini içerir” (Giddens, 2010: 9). ‘Özgürleştirilmiş bir kişisel alan’ yaratır mahremiyet. Giddens’a göre (2010: 173, 175) mahremiyet olanağı demokrasi vaadidir; kişisel hayatın demokratikleştirilmesi, çocuk ve ebeveyn ilişkisi ile belirleyici karakterini ortaya koyarken, eş seçimi, akrabalık, arkadaşlık ve dostluk ilişkilerini de kapsayan geniş bir çerçevede etkili olur. Mahremiyetin kişisel gelişimi, ilişkilerde eşitleyici yaklaşımın temelini ortaya koyar ve saygı mekanizmasını devreye sokar. Karşılıklı ilişkilerde mahremiyetin temin ettiği saygı, paylaşım ve

¹¹ Tuaregler; Burkina Faso, Cezayir, Libya, Mali ve Nijer arasında geniş bir alanda yaşayan ve Berberi dillerinden birini konuşan halk. Tuareg toplumunda kadın baskı altında değildir ve kısıtlanmamıştır. Kadınlardan çok erkeklerde örtünmeye önem verilir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Tuaregler>).

eşitlik yaklaşımı birtakım haklar ve ödevler çerçevesinde 'pratik eylem planları tanımlayan bir ayrıcalıklar ve sorumluluklar kümesi olarak anlaşılmalıdır'.

Simmel'in mahrem ilişkiler sosyolojisi olarak tanımladığı "insanlar arasındaki iletişimde, başka birine karşı ihtiyat ve saygının başladığı sınır" (2016: 21) meselesinden bahsetmek gerekir. "Kültürün artan amaçlı özellikleriyle insan ilişkileri büyük ölçüde kamusal, bireylerin ilişkileri ise gittikçe gizli hale gelir" (Simmel, 2016: 29). Bu gizlilik, insanın doğası, Simmel'in deyiimiyle 'ruhsal özel mülkiyet'i gereği gündelik yaşam deneyimlerinin zaman, mekân ve uzamı etrafında boy göstermektedir. Yüksek sitelerde kalabalıklar arasında ancak kapalı kapılar ardında, güvensizlik duygularının beslediği güvenlik tedbirlerinin yanı başında, modern yaşamın getirilerine uyum sağlamaya çalışarak mesafelere mesafe katmak durumundaki modern insan; sınırlar, tedbirler ve saygı çerçevesinde nesnel ilişkiler kısıyında daima bir sakınma ve gizlilik gereği duymaktadır. Mesafenin barındırdığı nezaket ve ölçülülük hali, ilişkileri muntazam bir düzeyde eşitleyici kılar. Karşılaşmalarda gizlilik sınır açılarını ihlal eden haller, güvenlik talebi düzeyinde değişiklik yarattığı gibi bireyi muhafaza eden mahrem alanın da yeniden inşasını gerekli kılar. Zira modern insan, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin iş bölümünden teşekkül organik dayanışmacı cemiyetinin mensubu ve bireysel düzlemde anlamlı davranışlarının sahibi olarak, mesafeler koyan aynı zamanda bu mesafelerden etkilenen bir varlıktır.

Manheim'in (2017: 278) toplumsal mesafe türleri arasında değerlendirdiği 'varoluşsal mesafe', iki insan arasındaki, yani ben ile öteki arasındaki mesafedir. Bir öteki'yi zorunlu kılan varoluşsal mesafe, tanıdıklık çerçevesinde aşına olunan bir kişiye yönlendirilebileceği gibi, yabancı statüsü atfettiğimiz kişilere karşı da yöneltilebilir. En mahrem ilişki tipine bile sosyal mesafe korunarak girilebilir, bunun altında yatan kişilerin farklı statülerle kurdukları toplumsal gerçeklikleri ve bu konularına içkin rol ve beklentilerle yüklü bir çerçeve içinde değerlendirilmeleridir. Aktörlerin karşılıklı etkileşimsel değerlendirmelerine yönelik deneyimleri, karşısındakine nasıl davranacağına ilişkin her bir öznenin kendi bakış açısının anlamlı düşüncelerine yaslanır ve sosyal mesafenin derecesini belirler (Warner & DeFleur, 1969: 156). Bu bağlamda örneğin eşler ya da kardeşler arasında veya ebeveyn çocuk ilişkisinde bile yakınlığın derecelendirilmesi, sorumluluklar çerçevesinde tutum ve eylem arasında bir mesafenin varlığına işaret eder. Zira bu ilişkilerdeki 'hak sahipliği' her daim çetrefillidir (Phillips, 2017: 19). Özellikle yakın sosyalliklerde normatif alanın yüksek işlevselliği, davranışın açığa vurulmasından sonra sınırlandırıcı etkilerle yüzleşmek durumundadır. Normatif düşünce alanında herhangi bir sapmanın yaptırımlarla karşılaşmasının doğallığı içinde varoluşsal mesafeler, kişilerin sınırlarını tanımaya yönelik kaygılarla etkileşim üzerinde etkilerde bulunur. Simmel'in (2009: 105-108) ifade ettiği şekliyle, samimi insanlar arasındaki eğilim ve kanaât benzerliği o kadar fazladır ki çok ufak bir noktadaki görüş ayrılığı, bu benzerlikle arasındaki keskin karşıtlık yüzünden, kesinlikle dayanılmaz bir şey olarak hissedilebilir, kopuş da bunun sonucu olabilir; dolayısıyla çatışmalar, samimi olmayan ilişkilere nazaran daha trajik sonuçlar doğursa da uyumsuzluğu göze alabilen bu ilişkiler temelleri daha sağlam ilişkilere dir. Yakınlığın vahameti hak sahipliği, sorumluluk, bağlılık ya da bağımlılık durumlarına bağlı olarak talep, beklenti ve tatmine dayalı karşılıklılıklara kapı aralarken, sunduğu güvenli sığınak ile istekleri arasında arafta bıraktığı boşlukta bir tehdit unsuru olarak değerlendirilebilmektedir. Zira yakınlık, elinin altında olmaklık, detayları görmekten yoksunluk, yüksek beklenti içinde acımasızlık ve mesafeleri gözden kaçırmak ya da mesafenin farkında olup yok saymaklıktır, nezaketi bir kenarda bırakmak, saygıda kusur etmektir. Bu mesafe, ilişkide yaşanan karşılıklılık esasından uzaklaşıldığı zamanda ve bir hüsrana dönüştüğü yerde "onunla başa çıkma girişimlerimizden biri duyarsızlık olsa da duyarsız kalamayacağımız bir şeydir ve şunu biliriz ki, şayet biri sizi tatmin edebiliyorsa, hüsrana da uğratabilir" (Phillips, 2017: 21). Varoluşsal mesafelerin inşası, insanın kendine yönelik

anlam haritalarının oluşturulması, ontolojik bir özne olarak kendini konumlandırması bağlamında aslında kendine dönük bir mesafe olarak gereklidir. Nitekim insani olan şey, bireysel anlamlı bir kavrayış meselesine yaslanır. “Yalnızca benim için bir anlamı olduğundan ötürü, yaptığım, yani anladığım şey insanidir. Sorumlu bir özne ve özünde yalnızlık” (Gasset, 2014: 25) barındıran bu süreç sadece kendi yaşamımız açısından kavrama ve düşünme edimlerimizin çıktısıdır. Lakin insan için bir dünyada olmaklığın anlamlı kapısını aralayan şey toplumsal ifade eden insan birliktelikleri içinde hasil olur. Nitekim varoluşsal mesafenin tamamlanmışlığı, toplumsal olana adım atmak suretiyle kimi zaman anlama ve kavramadan uzak ‘herkes’in bulunduğu ama ‘hiç kimse’nin belirgin olmadığı bir ötekiler dünyasında karşılaşılır. Bu ötekileri ‘başkaları’ olarak ifade eden Heidegger için başkalarının kim olduğu sorusu ‘nötr bir herkes’tir; herkes belirsizdir ama herkestir ve hergünlüğün varlık türünü tayin edendir (2020: 200-1). “Başkaları dendiğinde anlatılmak istenen kendimin kendimi çoğunlukla onlardan ayırt edemediğim, onlar içinde onlarla her bakımdan birleştiğim, deyim yerindeyse onlarla ‘hemhal olduğum’ haldir” (Kocaman, 2017: 504). Verili gerçeklikler dünyasının orta yerinde yönünü belirlemek durumunda olan insan, Gasset’in ifadesiyle (2014: 36) esas olan hiçbir şeyin kendisine bir armağan olarak verilmiş olmadığını fark edecektir. Nerede olursa olsun bir ‘burası’ ve ‘burada’sı olacak olan ‘ben’, dünya içindeki her şeyi, buraya göre yakın ya da uzak, buranın sağında ya da solunda, yukarısında ya da aşağısında konumlandırma durumunda bir perspektife sahip olacaktır. Gasset’e göre bu aslında bir kendi kendinelik ve burada’yı beyan eden bir mahremiyet göstergesidir. ‘Dışsal olmayan ve doğrudan dışa vurulamayan şeyler; bu nedenle dünyanın tüm dışsallığı karşısında salt mahremiyet olan şeyler’ (Gasset, 2014: 95), insanın kökten yalnızlığından sıyrılma denemesi olarak karşılıklı açıklığın derecesine bağlı anlatımlara ihtiyaç duyar; çünkü insan için ‘insan yaşamı’ içinde birlikte bulunuş kavramının açıklığı ‘dünyanın ve içindeki her şeyin bizim için nasıl var olduğunu’ açıklanabilir kılmakla mümkündür.

Sennet’ göre (2020: 422) günümüzde mahremiyet gündelik hayata dayatılan bir inanç sisteminin gerekliliği olarak takdim edilir. Mahrem algısı inancı genel geçer bir doğrulama sistemi olarak sunulmakta, zorlayıcı olmaksızın, kendi gerçekliğini üretmektedir. Böylelikle “mahremiyet bir görüş biçimi ve insan ilişkilerinde bir beklenti” (Sennet, 2020: 423) haline gelir. Sosyal ilişkilerde, yaklaşma arzusu sıcaklık ve samimiyet beklentilerine eylemsel düzlemde karşılık bulamamakta, dolayısıyla ‘insanlar birbirlerine yakınlaştıkça sosyalliklerini yitirmektedir’. Yakınlığın ve mahremiyet sınırlarının yer değiştirmesine bağlı ‘mahremiyet ideolojisi’, insanı kim olduğu, nereye ait olduğu sorularıyla başbaşa bırakırken, kamusal alanın politik niteliklerini kişilerin psikolojik alanlarına devreder (Sennet, 2020: 327). Yakınlık ilişkilerinde aradığını bulamayan aktörler, bunun bir kusur olduğu baskısı altında mahrem alana çekilir. Sosyal ilişkilerdeki hayal kırıklığı, bir gizlilik, geri çekilme, kendi içine kapanma, suskunluk sarmalında kişinin kendini maskeleyerek diğerlerini tanımaya çalışmasına, kendinde olana dair ne kadar az şey sunarsa o kadar güvende ve başarılı olacağı hissiyle hareket etmesine neden olur. Mahremiyetin korunması kaygısı, kamusal alanda insanı ‘kişilik diye adlandırdığımız o bireysel, istikrarsız ve kendine dönük fenomene’ dönüştürdüğü, kamusal alanın seküler düzeninde pasifize ettiği süreçlere bağlanır. Toplumun anlamsal dünyasının duygulardan arındırıldığı, ‘kişidışı yaşam’ alanında korkuların yaratıldığı ve öznel korunma kaygılarının eşlik ettiği kamusal alan, öznel yaşamları kendi dünyalarında olmaya mecbur etmektedir. Kamusal alanda herhangi bir kişilik olarak insan, kendi içinde ‘yükseltelen barikatlar’la kişisel mekanlar ortaya koymaya yönelir. “Mahremiyet genelde bireylerin içsel, psikolojik kaygılarına denk düşmeyle yakından ilgilidir. Mahremin toplumdaki görüntüsü, fertlerin bir bakıma maskeli hayatıdır. Öyle ki modern mahremiyet, insanı ikiyüzlülüğe kadar götüren bir

sınırlandırıcılığa sahiptir” (Aydın, 2013b: 284). Sennet’e göre bu tam olarak ‘mahremiyetin despotluğu’dur.

Zamanın talep ettiği açıklık, insan doğasından uzak bir beklenti içerisindedir. Mahremiyetin sınırlarını aşındıran bu açıklık ve şeffaflık istemi mahremi neliği, neredeliği, nasıllığı, niçinliği üzerine koskoca bir soru işareti yerleştirir. Zira şeffaflık toplumunda arzu edilen tüm mesafelerin yok edilmesidir. Han (2017: 30) Şeffaflık Toplumunda, gözün, gördüğü her şeyle kurduğu ilişki içinde mahremiyetin yok edildiğini, tüketildiğini ve anlamsızlaştırıldığını dolayısıyla mahremi dokunsal bir hale gelmesinin yarattığı yakınlık ve mesafesizlik algısının ise ‘yakınlık’ tasarımının içini boşalttığını ifade eder. Mesafesizlik yakınlık olmadığı gibi, yakınlığa bezenen uzaklık yakınlığı saklamaktadır. Enformasyonun ve iletişimin geldiği noktada yarattığı hakikat eksikliği, aslında varlık eksikliğidir (Han, 2017: 23). Varlığın anlamı üzerine mülhazalarda bulunduğu Varlık ve Zaman’da Heidegger (2020) herkesin kendine özgü bir ‘var olma minvali’nden bahseder ve ontolojik varlığın diğer varolanlarla birlikte olmaklık içinde gerçekleştiğini ifade eder. Daha genel bir biçimde birlikte olmaklık dünya içinde olmaklıktır, kişinin sahih ve gayri sahih tercihleri ile varlıksal hakikate erişiminin anahtarı bu içinde olmaklık eğilimlerine bağlıdır. ‘Dünya dahilindeki kendi olmaklığına’ öncelikle ve çoğunlukla kendini çevreleyen, ilgilendiği ve gerek duyduğu el altında bulunan dünya ile başlayan Dasein, benzerleri üzerinden yani kendi dünyasından hareketle var olur. ‘Birlikte olmaklığın mesafelilik karakteri’nin yarattığı huzursuzluk, hergünlük içinde, ‘ister onlarla olan farkı telafi etme, ister başkalarının gerisinde kalan Dasein’in farkı kapatmak isteme isterse de başkalarından önde olan Dasein’in başkalarını geride tutma kaygısı’dır. “Bir-biri-ile-birlikte-olma tam bir uyumla birlik ve beraberlik içinde olmaktan ziyade, birbirini çekememe, birbiriyle yarış ya da rekabet halinde olma, hatta gizli veya açık bir biçimde birbirine husumet besleme tarzlarında ortaya çıkarılabilmekte ve bu surette kaygının çeşitli biçimleri tarafından güdülenebilmektedir” (Gözel, 2020: 22-23). Birliktelik içinde Dasein, kabul gören veya layık görülen talepler karşısında hem herkes gibi biri olmak istemi ile vasatlığın kaçınılmaz sınırlarında dolanacak hem de kendi ve diğer varolanlar arasında farkı fark ederek kaygı ve endişeyle mesafelilik eğilimi taşıyan bu durumu aşmak için çabalayacaktır. Zira “çoklu başkalıklar içindeki *aynılık* olarak o, *kendilik* karakterine sahiptir” (Heidegger, 2020: 183). Mesafe kaldırmaklık Heidegger için Dasein’in özü itibarıyla var olan yakınlaştırma eğiliminden kaynaklanır, böylece Dasein ötekileri erişilebilir kılma arzusunu gerçekleştirmekte dolayısıyla hem ‘hakiki dünyanın bizatihiliğini’ hem de ‘kendisinde yer aldığı varolanın bizatihiliğini keşfedebilmektedir’ (Heidegger, 2020: 170). Dasein’in özünde taşıdığı vasatlık karakterinin yanı sıra birlikte olmaklık içindeki mesafelilik eğilimi ile ‘ben’in başkalarına tabiyeti, ‘herkes’ten biri olarak onu artık kendi varlığından uzaklaştırmıştır. “Herkes bir başkasıdır ve kimse kendi değil” (Heidegger, 2020: 202). Dolayısıyla mesafeliliğin ortadan kaldırılmasına yönelik girişimler, herkes içindeki vasatlık eğilimlerinin gücü karşısında Dasein’in ‘tesviyesi’ ile sonuçlanmış ve mesafesizliğin yarattığı mesafeleri aslında daha mutlak kılmıştır. “Heidegger bu yüzden mesafenin olmamasının yakınlık anlamına gelmediğini söyler; ‘bugün bütün varolanlar eşit ölçüde yakın ve uzaktır. Mesafesizlik hüküm sürmektedir. Ama mesafelerin ortadan kaldırılması ve kısaltılması, yakınlığı getirmez’ diyen Heidegger’e göre tüm mesafelerin ortadan kalkmasıyla yakınlık kendine yer bulamaz olmuş, bu ise mesafesizi hâkim kılmıştır. Mesafeler ortadan kalkınca yakınlık ile uzaklık da ortadan kalkacağından artık bir yakınlık alanı kendini şeyde açamayacaktır; çünkü şeyin özü yakınlığın açığa çıkmasıdır (Gür, 2016: 39)”. Herkes’in hakimiyeti içinde Dasein’in temsil ettiği hiç kimselik, olgusalığının azaltılması anlamına gelmez ve ‘hiç kimse olarak herkes bir hiç’ demek değildir. Dasein için sahih kendi-olarak-varolmaklık, “kişinin kendine karşı hakiki olması, kendi kendine ait olması, kendi bildiğini yapması anlamlarına gelir” (Inwood, 2014: 45). Nitekim herkes olarak Dasein’in gayri sahihliği yine kendi tercihine isnat edilir, yani “herkesin

varoluşa dair modifikasyonuna dayanır” (Heidegger, 2020: 205). Dasein’ın varlığı en yakın birlikte dünya içinde herkes olarak vardır, “‘ben’ öncelikle kendi benliğim olarak ‘var’ değilim”dir (Heidegger, 2020: 204). Ancak örtüklüğün, karartılışların ve maskelemelerin aralanmasıyla, diğer bir deyişle “Dasein gündelik (ve aynı zamanda geleneksel) mantığının dayattığı çerçeveyi aşabildiğinde, dolayısıyla dünyayı ve ondaki varolanları el-önünde nesnelere gibi algılamaktan vazgeçtiğindedir ki, daha önce üstünden atladığı dünya ve onun anlamlılığı hakikatini açmaktadır” (Gözel, 2020: 30). Varoluşu ve ‘kendini bilmeyi’ ifade eden bu bakış ‘içine nüfuz eden bakış’tır. “Varolmakta olan bir varolanın ‘kendini’ görebilmesi için, eşit derecede asli olarak dünyada var oluşunu ve başkalarıyla birlikte oluşunu kendi varoluşunun tesis edici momenti olarak içine nüfuz eden bakışa taşınması gerekir” (Heidegger, 2020: 230). Nitekim kendine özgürlüğü ortaya koyabilme gayretinde, gizlilik ve açıklık, mahremiyet ve mesafe, burada- şurada- orada, uzak ve yakın olarak açıklamalarının tercihi noktasında kişi özgür kılınmıştır.

3.2. Yakın Sosyallik ve Mesafenin İnşası

Yakın sosyallikler karşılıklı olarak inşa edilen gönüllü ilişkilerdir (LaFollette, 1999: 34). Karşılıklı yükümlülük, bu ilişkilerin hassas niteliğini daha çok vurgulamaktadır. Fedakârlık prensibini devreye sokan malum yakın kişisel ilişkiler, anlayış ve empati potansiyelini gerçekleştirme vaadini her daim saklı tutar. Yanı sıra bu yakınlık, samimiyete yönelik hayal kırıklığı olasılığını ortaya çıkaran bir döngüyü de barındırır. “Yakın ilişkilerin değeri, belirli herhangi bir değere bağlı değildir. Bu değer, daha çok, geniş bir değerler yelpazesine girift bir biçimde iç içe örülüdür. Bu değerlerin en önemlileri, mutluluk, özbilgi, yüksek bir özdeğer duygusu ve ahlaki karakterin gelişimidir. En azından bu anlamda, yakın ilişkiler içrek olarak değerlidir” (LaFollette, 1999: 132). Bu ilişkilerde mevcut müşterekliklerin ve görece artan oranda benzerliklerin çokluğu, insanı kuşatan ve sınırları belli olan bir sosyal alan olarak boyut kazanır. “Yabancı ya da bir şekilde hasım durumundaki çevrelere karşı sıkı sıkıya kapalı nispeten küçük bir çevre” (Simmel, 2009: 323) ile bağlayıcı ilişki içinde olunan pek çok grup ya da sosyal etkileşim birimi¹² bulunmaktadır. Öncelikli olarak aile ve akraba bağları, mahalle ve komşuluk ilişkileri daha yakın, samimi ve tedirginlik taşımayan bağlardır. Ancak bu ilişkiler ağı içerisinde insan diğer ilişkilerine nazaran duygusal açıdan daha yakın, hareket ve davranışlarında ise daha sorumluluk içeren bir tavır içinde olmaktadır. Mesafenin şehir hayatındaki ilişkilerde bireye özgür bir alan yarattığı durumun aksine, bu tarz yakın-bağlayıcı ilişkiler özgürlüğü zaman zaman kısıtlayıcı olabilmektedir. Özellikle aile içindeki yerleşik kültür “düzeltme eylemlerimiz aracılığıyla, ideal biz grubunun bütün üyelerinin yaptıkları üzerinde daimî bir baskı uygular” (Bauman, 2015: 55). Bu baskı koruma, kollama, güvenlik ve özgürlük aracı olabileceği gibi, kısıtlama, cezalandırma ve bağımlılık aracı olarak da işlevselleştirilebilir. Burada Gasset’e kulak verirse, “ailenin toplumsal hücre olduğu fikri aile denen o harika insan kurumunu alçaltan bir hatadır; aile sıkıcı olmasına karşın harikadır, çünkü aynı zamanda sıkıcı olmayan hiçbir insani şey yoktur” (2014: 106). Aynı şekilde Halbwachs’a göre (2016: 207), ‘aile hislerinin kendilerine has ve ayrı bir doğası olduğu’, dolayısıyla aile içindeki farklılıklar ve eşitsizliklerin aşılması istencinin de ‘aile birliğinin bağlarına’ dayandığını söylemek mümkündür. Bauman’ın (2016), Levinas’ın etik anlayışından yola çıkarak ele aldığı ‘yakınlık aporisi’, ben ve öteki arasındaki etik ilişkinin kaçınılmaz sorumluluğu olarak kurgulanır. Buradaki yakınlık uzamsal bir mesafeye işaret etmez. “Yakınlık çok kısa bir mesafe değildir, mesafeyi alt etmek, göz ardı etmek ya da yadsımak bile değildir; sadece ‘mesafenin bastırılması’dır” (Bauman, 2016: 124). Yakınlıkta,

¹² Dikeçligil (2014), aileyi grup kavramı ile nitelemek yerine, toplumun en küçük ve temel ‘sosyal etkileşim birimi’ olarak ifade etmenin sosyolojik gerçekliğe daha uygun olduğunu ifade eder. Bkz. Dikeçligil, B.E. (2014). Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu, Aile Sosyoloji Yazıları İçinde, İstanbul: Açılım Kitap, 13-50.

mesafeye işaret eden niyetler yerine kaçınılmaz ('tamamlanmayan, tükenmeyen ve geçmeyen') bir sorumluluk mevcuttur. Yakınlık kapsama alanında bulunanlar için 'neyin ne olduğu'nun bir önemi yoktur, bu durum stratejileri yok sayar.

Alver'e göre (2018: 14), "yakınlık zorunlu bir şekilde esnekliği gerektirir; bir mecburi istikamet gibi". Bu esneklik, tıpkı bir iyiliği iyilik bulmak adına yapmadığımız, karşılıklı beklentilerden azade bir şekilde sunulmalıdır. Esneklik, beklentilerin karşılanmamasına yönelik yaşanan hayal kırıklıklarının önüne geçmek suretiyle insanı daha güçlü bir hale getirir. Hayatı daha yaşanır kılmaya çabasının hem kendi hanesine hem de insanlık hanesine artı değer kattığı bir anlam çerçevesi yaratır. Esneklik dolayısıyla daha ılımlı, daha akışkan bir ilişki ağı kurmak, bu ilişkileri sürdürülebilmek ve hatta belki başkalarına referans olmak; mesafelere atfedilen algıyı pozitif bir anlama bürümek noktasında oldukça önemlidir. "Esneklik yakınlığı gerektirdiği gibi yakınlığın iksiri olan mesafeyi de imler. Esneklik, belli bir mesafeyi muhafaza ederek yakın olma, yakından bakma halidir. Yakınlık ve mesafe, esnekliğin omurgasıdır. Her insan tekinin biricikliğini örseleyen, yok eden mesafesiz yakınlık algısı, elbette esneklik anlayışının uzağına düşer. Bu bakımdan, muhatabını önemsemeyi kendine ilke edinen esneklik, yakınlık ve mesafe ile bir iyiliğin doğmasını arzular" (Alver, 2018: 15). Mesafenin boyutları zihnimizin sınırlarının esnekliğine bağlıdır. Mesafeler, yerleşik düşünce kalıpları ve davranış örüntüleri eşliğinde zihni sınırlarımızın yaşamsal duvarlarını belirlerken akışkan ve esnek olmak durumundadır. Değiştirmek, yeniden düzenlemek ya da inşa etmek gibi eylemlere duyulan arzu insana dair bir iradedir. 'Ben olsaydım...' dediğimiz anlarda, yaşamı suretlendiren deneyimler bütününe taşıdığı tüm duygu durumlarının yapı taşları, öncelikle kendimizi, doğayı, diğerlerini, toplumu ve yaşamı, kısacası bizi biz yapan anlam dünyasını biçimlendirme vasıtası kılınan güçler olarak, hudutlarımızı çizme potansiyelini temsil etmektedir. Tüm bunların ışığında esneklik, yaşam alanımızın sınırlarının genişlemesine ve genişlemeye rağmen muhafazanın sürdürülebilir olmasına mücadele edebilir potansiyele sahiptir. Murphy'e göre (1964: 1259), mesafenin her şekliyle ifadesi eylemin özerkliği ile ilişkilidir. Etkileşimin gizil bırakılmış ve örtük ipuçlarıyla sınırlandırılmış bir mahremiyet alanı oluşturması, kişinin taşıdığı roller için sürdürülebilirlik ihtiva eder. Aktörün etkileşimi/oyunu devam ettirebilmesi için gerekli ipuçlarının dışında kalanlar saklanır. Murphy'e göre bu yaklaşım aktöre esneklik kazandırırken aynı zamanda eyleminin sonucundan doğacak olan duygusal bağıllıktan onu muaf kılar. Özetle bu 'bu, soğukkanlı davranmak/ sakın kalmak, (*playing it cool*) olarak bilinen şeydir'. Aktörün sosyal ilişkilerine yönelik eylemsel dizgesinde esas, özerklik ve esnekliktir.

Mesafeye ilişkin en sık tecrübe edilen toplumsallaşmanın da ilk durağı olan ailedir. Bu yakın ilişkilerden kasıt birinci derece aile üyeleri (anne-baba-kardeşler-eş-çocuklar) ve akrabalardır. Her ne kadar aile üyeliği ve diğer yakınlık derecelerini içeren sosyallikler doğası gereği farklı olsa da (aile birliği bir seçime dayanmaz, evlilik ise seçilmiş bir yakınlıktır), burada ele alınan yakınlık niceliksel olarak ölçülebilen bir tanımdan uzaktır. Aşinalık ve yakınlık dairesinde 'evinde hissetmek'tir (Schutz, 2018: 332). Mesafenin inşasında aile ilişkilerinin önemi aşikardır.¹³ Ailenin, ilişkilerdeki aidiyet bağları üzerinden, 'biz'i ve sonrasında 'ben'i inşa eden dolayısıyla 'öteki'ne dair bilişsel farkındalığı yapılandıran temel kurum olarak kapsayıcılığı ve denetim mekanizması olarak içsel bir koruyuculuğu mevcuttur. Ben ve ötekine yönlendirilen deneyimlerin bir uzantısı olarak sosyal mesafelerin konumlandırılışı, 'bireysel özgeçmiş' ten faydalanır. Ebeveyn ve çocuk ilişkisinde sevgi, saygı ve otoritenin bir arada bulunduğu bir ilişki biçimi mevcuttur. Toplumsal bir

¹³ 'Çocukluk döneminde iş birliği' için, Bkz., Sennet, Richard (2012). Beraber, İlkay Özkürallı (Çev), İstanbul: Ayrıntı Yayınları: 20-25.

kimlik¹⁴ taşıyıcısı olarak birey, aidiyet ve güven ağı içerisinde bireysel kimliğini inşa eder. Bu ilişkilerin koşulsuz sevgi ve saygı ortaklığı temelinde kurulması, bireyin aile dışında tüm toplumsal ilişkilerinde belirleyici parametrelere sahiptir. Ailenin kendi içinde ve kendine mahsus yapısal formu, bireyin kendine özgü niteliklerini beslerken aynı zamanda toplumsal zeminde karşılıklı sorumluluk ve iş birliğini, yakınlık ve bağlılığı var eden somut bir gerçekliğe erişir. Halbwachs (2016: 190) aileyi, “mizaç karşıtlığının ve çeşitli koşulların aralarında oluşturduğu tüm mesafeye rağmen” aynı gündelik yaşamı paylaşan, üyeleri arasında zaman zaman ailenin dirençli sınırlarını zorlamanın yanı sıra, hissedilen güçlü bir rabitanın mahrem alanı olarak tanımlar. Aile içinde filizlenen bu hissi yakınlıklara atfedilen samimiyet, değer ve sevgi yüklü duygular kırılmaya, incinmeye daha müsaittir ve zaman zaman ayarlanabilen bir miktar mesafeyi daha çok hak etmektedir. “Bu yakın ilişkiler, genellikle bireyin yaşamının merkezinde en çok duygulanım yüklü ve merkezi olan, sürdürmesi en zor ve en kararsız olan, ne kadar anlaşılmaz ve incelikli olursa olsun mesafe ifadelerinin en talepkârlarıdır” (Murphy, 1964: 1259). Bu itibarla duygu yüklü ilişkilerden doğan bağlılıklar bakımından tayin edilebilen ‘duygusal mesafe’ sosyal mesafenin bir boyutu olarak ele alınmaktadır. Yakın ilişkileri, yakınlık ve samimiyeti kapsayan bu alan mahrem (gizli) alandır. Mahrem alan dahilinde sınırlar, kişinin kendini ifade biçimi olarak şekillenmektedir. Yani kişi için bir eşiktir. Eşiği geçme teşebbüsü sınır ihlali demektir, ki bu makul mesafenin aşılması olduğunun kanıtıdır. Böylesi durumlarda mesafe, ilişkiye tanınan zamandır. İlişki bir değişimin kavşağında ise beklenmedik ya da istenmeyen bir sonuca ulaşmak yerine, ilişkiyi daha tutarlı, muhafaza eden ve tatmin edici bir seyre taşıma çabasıdır. Yakınlık derecesinin gereğinden fazlasını içeren ilişkiler içinde, sınır ihlali durumunda gözlemlenebilecek geri çekilme ya da karşısındakine zaman tanıma meselesi şeklinde gerçekleşebilir. Simmel’de (1950: 118-9) izolasyon, tam da bu geri çekilme tavrına işaret eder. Bir şekilde bilinen ve sonra ‘reddedilen toplumun varoluş’una karşı, geçmiş ilişkilerin devam ettirilmesi, gelecekteki temasların öngörülmesi, nostalji olarak ya da toplumdaki kasıtlı olarak uzaklaşma toplumun belirli bir mesafeden etkisi söz konusudur. Park’ın etkileşim dairesindeki yalıtım ve temas arasında konumlandığı ilişki ağları, Simmel’in izolasyon tanımına dayanır. Simmel’e göre (1950: 120, 121) izolasyon, etkileşimin tarafları arasında bir tarafın geri çekilmesi anlamında bilinçli bir duygu olarak, yakın ilişkinin doğasını değiştirme potansiyeli taşır. Etkileşimin bir parçasıdır, bu tavrın, değişimin nedeni ve etkisine yönelik mesafesi olumlu olarak değerlendirilir. Bu mesafe, geri çekilme tavrını ortaya koyan kadar ideal olarak karşı tarafın zihninde de yer almaya devam eder. İlişkilerin bu niteliği, kendi özgür iradesi ve bağımsızlığı noktasında bireye mücadele hakkı olarak geri döner.

Yakın sosyallik kapsamında seçilmiş aile, yani, evlilik kurumu kavramsal olarak aile kurumu ile tanımlayıcı ve tamamlayıcı karakterine kavuşur. Evlilik birliğinin sağlanması ve kurumsal bir aracı olarak toplumsal işlevini yerine getirmesi çok boyutlu bir meseledir. Seçilmiş aile olarak evlilik, kendi ailesinin dışında bir aileye dahil olmak, kendi ailesine yeni bir üye kazandırmak ve en temelde iki kişilik yepyeni bir aile oluşturmak bağlamında, belki de duygu ve düşüncenin en fazla birbiriyle iç içe geçtiği, geliştiği ve harmanlandığı bir tercihle var olur. Bireysel ve kolektif duyguların, kültürel kodların, etnik farklılıkların yanı sıra estetik seçimlerin, ekonomik çıktıların ve konumsal olarak statüsel denkliklerin belirleyiciliği olabildiği evlilik, kişinin bulunduğu sosyal alanı ifade etmesi ve kendine benzer olanı seçme iradesini göstermesi bakımından farklılıklar arz eder. Bu ilişkilerde belirleyici parametrelerin kişinin bulunduğu sosyal alan fikriyle doğru orantılı olabilmesi, deneysel olarak içi doldurulabilecek, içindeki çok boyutlu noktaların dağılımıyla belirlenip yorumlanabilecek

¹⁴ Goffman (2014: 30), ‘sosyal statü’ yerine ‘toplumsal kimlik’ ifadesini tercih eder, zira “dürüstlük gibi kişisel sıfatlar kadar ‘uğraş-ış-meslek’ gibi yapısal sıfatları” da kapsar.

ve evlilik gibi gündelik hayatın bir parçası olan alanlarla sıkı sıkıya bağlanabilecek bir özellik taşır. İlişkilerin mahrem niteliği, yakınlığın getirdiği karşılıklı şeffaflıkta yatar. Yabancıya sergilenen nesnellik, yakınlıkta aranamayacak bir açıklığı gerektirir. Böylesi ilişkilerde, kişiliklerin bütünsel olarak ilişkiye dahil edilmesi, duygu durumlarının uçlarda konumlanışına ve ihtirasın yayılmasına, 'sen o değilmişsin!' haline dönüşebilme potansiyeli taşır (Simmel, 2009: 106). Yakınlığın en mahrem alanında yer alan evlilik, evliliği mümkün kılan çeşitli koşulların ortaklığına dayanır.

Diğer yandan, 'mekansal akrabalık' (Aydın, 2013a: 38) olarak tanımlanan komşuluk, içerdiği yakınlık kültürü bağlamında değerlendirildiğinde aile ve akrabalık ilişkilerinin yanı başında konumlandırılabilir olan bir bağıdır. Paylaşımın, dayanışmanın ve sorumluluğun alanını meydana getiren bu bağlar, kendi içinde barındırdığı yakınlık ve uzaklık sınıflandırmasına bağlı olarak konumlandırılmakta, genel olarak aileye ve ailenin her bir üyesine karşı belli kurallarla örülen ve daha çok yakınlık dairesindeki ilişkiselliklerle var olmaktadır. Samimiyeti ele alan bu yakın sosyalliklerin insani alanında, komşu çocuklarıyla birlikte büyüme, aile gibi olma, akrabadan ötelik vb. gibi tanımlamaların yer aldığı görülür. Tüm bu yakınlığa rağmen komşu, mesafeyi gerekli kılar; belli bir mesafenin içinde ve o mesafeyi korumaya dayalı bir ilişki ağıdır komşuluk (Alver, 2013: 25). Komşuluğa dair eskilerin öğretici hikayelerinde, yeni evlenen bir çifti ziyarete giden arkadaşları tarafından ev sahibinin gece yarısı ekmek isteyebilecek ve kapısını çalabilecek bir komşusunun var olup olmadığını öğrenmesi sağlanır. Komşuluk bu bağlamda değer verilmesi, dikkate alınması ve seçilmesi gereken bir sosyallik biçimi olarak kıymetlendirilir. Bugün, metropolde hayatta kalma stratejisi birliktelik yerine 'sakinme ve ayrılma' üzerine kuruludur. "Komşuları sevmek ya da onlardan nefret etmek artık mesele değildir. Komşulardan uzak durmak bu ikilemin icabına bakacak ve seçim yapmayı gereksiz kılacaktır" (Bauman, 2012b: 53). Modern zamanın dokunduğu tüm alanlarda yeniden biçimlendirdiği insanlar, topluluklar, kurumlar ve toplumlarda sosyal ilişkilerin de yeniden yapılanması söz konusudur. Artan fiziksel yakınlıklara karşın sosyal mesafenin artışı ancak bu zihniyet dönüşümüne bağlanabilir. Komşuluk ilişkileri artık bir ihtiyaç olmaktan çıkmış ve selam vermekten bile imtina edilen bir angaryaya dönüşmüştür. Elbette ki ilişkilerdeki bu niteliksel dönüşümler gündelik hayatın her alanına sirayet etmiş olsa da geleneksel kodların tümüyle işlevsiz kılındığını söylemek mümkün değildir.

Arkadaşlık yakın ilişkiler içinde belki de seçimlerimizin en özgür alanıdır. Seçimlerimiz bize ayna tutan vasıtalarlardır. Arkadaşlık benzerlik ve farklılıklar noktasında, diğer sosyal ilişki biçimlerinden daha geniş bir perspektif sunar. Simmel'in (1950: 324-5; 2016: 20) 'sınırlanmış çıkarlar etrafında merkezlenmeyen ilişkiler'den biri olarak tanımladığı arkadaşlık, ihtiyat derecelerine göre farklılaşır. Birine sevgi açısından, bir diğerine ortak entelektüel yönler açısından, bir başkasına dinsel dürtüler açısından ve ortaklaşa deneyimler açısından bağlayan farklı arkadaşlıklar vardır. Her biri kendi içinde belli sınırlar, mesafeler ve ihtiyat derinlikleri ile kuşatılmıştır. Schmid' e göre (2015a: 19-24), 'karşılıklılık' arkadaşlık ilişkisinin temel dayanağıdır. Karşılıklılık; sevgi paylaşımı, hassasiyetlerdeki sınırların bilinmesi, birbirlerinin her şartta iyiliğinin dilenmesi, başkalarına gösterilmeyen imtiyazların sunulması gibi geniş kapsamlı bir alandır. 'Hakiki arkadaşlık' zamansal ve fiziksel mesafelere rağmen her şarta kaldığı yerden devam edebilme potansiyeli taşır. İki kişi arasında 'arkadaş' sıfatının en yakışır hali, birlikte sessizliğin paylaşılmasıdır. Duygudaşlığın en derin hali bu sessizlik içinde konuşabilen ve anlaşabilen insanlar arasında yaşanır. "Yalnızca konuşurken değil, susarken de vuku bulur zihinsel temas" (Schmid, 2015b: 64). Bir anlamda arkadaşlık huzur alanıdır, sakinleştiğimiz limandır, insanın tamamlayıcısıdır. Bu yoğun paylaşım alanında dokunulmaması gereken ince sınırlar vardır. "Arkadaşlar, sonuçta ilişkiye dahil olmayan ve dokunulduğunda onlara karşılıklı anlayışlarının sınırlarını acı verici bir şekilde hissettirecek olan karşılıklı ilgi ve duygu alanlarına bakmamalarını talep ederler" (Simmel, 1950: 326). Sınırları

korumanın ehemmiyeti uzun yıllara yayılabilecek arkadaşlıkların temelidir. Değişim kimi zaman köklü ve sancılı bir süreç olarak yaşansa da insana dair alanın her koşulda yeniden üretildiği bir süreci beraberinde getirmektedir. Geleneksel ve modern, eski ve yeni, sosyal ve sanal yakınlıklar çerçevesinde arkadaşlığın dünyası iyi ve kötü, doğru ve yanlış tüm seçimlerinde bireye katkıları ile bir armağandır.

3.3. Uzak Sosyallik ve Mesafenin Konumlandırılması

Sosyal mesafe salt yakın ilişkilere içkin bir mesele değildir. Bu bağlamda mesafe bir saygı, nezaket, hürmet ve incelik; bazen bir kaygı, endişe, korku ve güvensizlik; bazense kabaca, düşmanca, önyargı ve bencillik meselesi olarak var olabilmektedir. Zira yakınlık veya uzaklık, sempatik ya da antipatik duygulara yönelik şekillendirilen kişisel değer yargıları bütünü, kültürü de kapsayan, benzeme- kabul etme-benimseme ve farklılık-reddetme-onaylamama tutumlarıyla karşılık bulmaktadır. Her ne kadar duyguların kaynağı üzerine pek çok tartışma mevcut olsa da insana ait olan dolayısıyla tüm ilişkilerimize ve gündelik yaşamımıza sirayet eden tüm duygular doğaldır. Kendini bilmek de bu doğal olarak bahşedilen duyguların farkındalığında doğmaktadır. İnsanın yaşam seyri içerisinde bir gelişim sürecinden söz ediliyorsa, bu gelişim kişinin bu duygulara farkındalık içinde kulak veriyor olmasıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Nihayetinde yaşam var olma ve kendini gerçekleştirme odaklı bir döngüde akıp giderken, insanın fiziksel mevcudiyetinin dışında ruhsal olarak da varyet kazanabilmesi ya oluş ya yok oluş temelinde bir savaşımdır. Duyguların bahsettiği özgürlük alanını fark etmek, olduğu gibi kabul etmek, uygulamaya geçirmek ve alabildiğine kullanabilmek özel bir uğraşından ziyade farkında olmak ile ilgilidir. Nitekim “duygu tek başına bir eylem değil, bizi davranışa iten, bir davranışa belirli bir ‘ruh hali’ veya ‘renk’ veren içsel bir enerjidir” (Illouz, 2011: 14). Bu bağlamda bireyin kendi değer dünyasından ve duygu yüklü kültürel çevresinden farklı olan, sınırları dışında kalırken aynı zamanda bu farklılığa yönelik bir yargı da zihinde şekillenmektedir. Sosyal mesafe mevcut yakın ilişkilerin dışında; ancak ortak normlar, ortak değerler ve ortak kültürel kodlar aracılığıyla küçük-büyük pek çok farklı boyutlarda grup aidiyetiyle kendini var etmektedir. ‘Biz’ duygusuna yüklenen, var olmaya dair anlam dünyasının muhtevası hiç kuşku yok ki bir ‘diğeri’ ya da bir ‘öteki’nin varlığını zorunlu kılmaktadır. Grup içi aidiyetler çerçevesinde grup dışına karşı üretilen duygu dünyası, grup içinde yönlendirilen geneli pozitif duygular ve benzerliklerle örülürken, grubun dışındaki dünya için daha negatif (belki de pozitif olmayan ya da nötr) yüklü duygular ve farklılıklarla inşa edilmektedir. Yakın sosyallik alanının dışında yer alan diğer sosyal ilişkilerde uzaklık etnik, politik, dini, ekonomik ve kültürel araçlarla mesafelendirilir. Hipp ve Perrin’e (2009: 9) göre sosyal mesafenin beş temel belirleyicisi ekonomik sınıf, yaşam seyri pozisyonu, kültürel değerler ve tutumlar, cinsiyet ve ırksal/etnik farklılıklardır. Bu anlamda toplumsal gerçekliğin alanı olarak kurumsal yapıların, toplumsal bir varlık olarak insanı kuşatan unsurları üzerinden mesafeleri görebilmek mümkündür. Sosyal mesafenin zeminini tayin eden mevcut ilişkilerin meydana getirdiği normatif dünya hem sosyal yapıların çözümlenmesinde hem de sosyal sorunların tespiti, önlenmesi veya ortadan kaldırılması hususunda kıymete değer sosyolojik bir harita sunmaktadır.

‘Tanıdıklık’, güçlü bir mesafe tanımlayıcısıdır. “Sosyolojik açıdan oldukça anlamlı olan ve yüksek kültür katmanında ‘tanıdık’ olarak adlandırılan ilişki yer alır. Birbirine ‘tanıdık’ olan kişiler bu anlamda karşılıklı olarak birbirlerini tanımazlar; bireysel anlamda kişinin kendine özgü kişiliğini derinlemesine bilmezler. Sadece birbirlerinin varlığından haberdar oldukları anlamına gelir” (Simmel, 2016: 15). ‘Tanıdık’a atfedilen anlam derinlikli bir mana içermez, dolayısıyla tanıdıklık bir nevi temkinli oluşa işaret eder. Enformasyon açısından eksiklik ‘tanıdık’a temkinli olmaya, güven ortamının tesis edilmemiş oluşuna, uyanık bulunma haline ve mesafeye atıfta bulunur. Bu

sınırlılıklarla inşa edilen tanıdıklık ilişkisi, gerçeklik ve düşüncenin birlikteliğinde meydana gelenlerin ortaklığında, samimiyetin artışına bağlı mesafelerin azaltıldığı bir ilişkiye dönüşebileceği gibi, 'bir tanıdık' seviyesine mahsus niteliğini sürdürebilir. Bu bağlamda Simmel'e göre mesafe, Tarde'den farklı olarak "birinin diğerini ne kadar taklit ettiği, birinin diğerini ne kadar tanıdığı değil, başka birinin ne kadarını taklit etmesi veya bilmesi gerektiğidir. Her insanın etrafında işlerinden oluşan bir alan toplanır ve bu alana bazıları hiç izin vermeyebilir, bir kısmı bir şekilde ve yine de diğerleri neredeyse hepsini bilebilir. O kürenin yarıçapı, tabiri caizse, mesafeyi işaretler" (Poole, 1927: 100). Bir temas çemberi oluşturulur. "Burada sosyal mesafeyi oluşturan, yakın sosyal temasların veya yakınlık ilişkilerinin yokluğudur" (Bottero & Prandy, 2003: 179). Kişilerarası anonimlik derecesini tanımlayan bu ifade sosyal mesafenin söz konusu olmadığı ilişkileri tanımlarken, bilgi ve mesafe arasındaki ilişkiye bizi tekrar götürür. Anonimlik Schutz ve Luchmann'ın *'The Structures of the Life-World'* te ele alındığı şekliyle (1974: 81), mesafe bile içermez; zira anonim kişinin tanımlanması bilgi ile ters orantılıdır, geçmiş deneyimlerin doldurduğu bilgilerden hareketle 'bireyselleştirilmiş bir toplumsal tip' olarak öteki tanımlanır. Biliriz ama aslında tanımayız. 'Tipleştirme' olarak adlandırdığı bu süreç, bir kişinin varlığını temellendirirken diğer bir kişinin aracı olarak devreye sokulmasıdır. Varsayımsal bir tanımlamaya dayanan süreçte "çağdaş sosyal ilişkiler yalnızca tipik özelliklerin kesiştiği bir nokta statüsüne sahiptir; onun olgusal varlığı benim için öznel bir karaktere sahiptir" (1974: 80). Bu anlamda, tipleştirilen dünya ve o dünyaya ait nesnel bireyin öznel 'güdüleri, amaçları, sosyokültürel ürünleri' aracılığıyla bağlantılıdır. Schutz fenomenolojik olarak bu kavramı 'ön-yüklemisel düşünce'ye ait bir ifade olarak tanımlar (2018: 136). Anonim olan, tipleştirilen belli bir mesafeyi barındıran uzaklıkta yer alır, yabancı olduğu herhangi bir öteki'dir. Aslen varlıklarını bildiğim ancak kim ve ne oldukları hakkında bilgimin olmadığı genelleştirilmiş ötekilerdir.

Sosyal mesafe anlamsal bütünü içinde barındırdığı 'uzaklık'a atfen ayrımcılık ve önyargılar ile beslenen ancak daha çok damgalama olgusu üzerinden de değerlendirilmektedir. Arkel'e göre (2009), sosyal mesafe eşitsizliktir, birtakım öğrenilmiş kabullerin ötesinde mutlak olarak var olan bir olgudur. Tarihsel bir mirasın damgalanmış hikayelerinden, hükümetlerin damgalamaya yönelik yasalarından veya damgalamadan bağımsız mesleki bir farklılaşmanın tezahürü olarak ele alınabilir. Örneğin Yahudilerin yaptıkları tefecilik gibi işler aşağılanmış, kirli işler olarak görülmüştür.¹⁵ Genelleştirmenin yaygın alışkanlık haline gelmesi, gerçek deneyimleri incelemeyi ve analizini zorlaştırabilmektedir. Dahası, bu genelleme alışkanlığı genellikle gelenek ve düşünce temelinde ortaya çıkmaktadır. Uzaklık ya da düşmanlık hissi salt bir ırka indirgenemeyen bir deneyimdir. Çocuklukta veya herhangi bir tecrübede yaşanan ve öğrenilen bir korku ya da tiksinti gibi duyumsal görüntüler, bütün bir ırka karşı genelleştirmelerin temeli olabilir. İrkçi antipatilere yol açan kalıtsal nitelikte hisler var ise de olumsuz kişisel deneyimler de bilim dışı bu genelleştirmelerin referans noktasıdır (Bogardus, 1925b). Sosyal mesafe, bu tarz düşünce alışkanlıkları ve zihinsel algıların sürdürülmesi demektir, bu bağlamda kendi içinde muhafazakâr bir tavrın yansımasıdır.

¹⁵ Sosyal mesafe ile ilgili bu açılımın belki de en güzel örneği Bogardus'un kitabında geçen şu cümlelerde karşılık bulmaktadır. "Türklere karşı olumsuz tepkilerimin tüm içeriği (hafızası) onların herhangi bir kişisel bilgisine dayanmaz. Bu insanların bir temsili bilgisi olarak tanımlamam. Asla kibar ya da vahşi bir Türk'e göz göze gelmedim, muhayyilemin dışında. Fakat ben çok fazla ikinci el bilgiye sahibim. Ben bunu korkunç gazete başlıklarında, sahte siyasi incelemelerle alakalı dergi makalelerinde, gizemli peçe ve dar pencerenin ötesindeki egzotik yaşamı ele alan öykülerden edindim. Kilisede çaresiz misyonerlere yapılan Türk vahşetini duydum. Ben akşam yemeğinde, kulüp toplantılarında ve sokakta konuşulan kültür ve ideallerimize yönelik Türk nefretini duydum. Bugünlerde entellektüel görünümlü genç Türk'ü duyarım ama o aynı, kelimelerle anlatılamayan eski Türktür." Bkz. Bogardus, E., S. (1960). *The Development of Social Thought* (Fourth Edition). New York: David McKay Company.

İnsanı tanımlama girişimleri esasında birtakım inanç sistemlerinin tanımlanmasını gerektirmektedir. İnsanın dünyayla kurduğu irtibatla kim olduğuna ilişkin toplumsallaşma sürecinde dışsallığın nesnel kalıpları ve bunların içselleştirilmesi, yani özneye içkin kodların inşası, birtakım sembollerin aracılığına ihtiyaç duymaktadır. Bilişsel ve duygusal boyutta kategorize edilebilecek olan inanç sistemleri açık-kapalı ve güçlü-zayıf niteliklerle donatılmıştır.¹⁶ Bahsi geçen inanç kavramı, dini bir motivasyona bağlı olabileceği gibi gayet seküler bir düzene de atıfta bulunabilmektedir. Bunun gibi inançların tasviri için Hoffer'ın (2011) kavramsallaştırmasıyla 'kesin inançlılar', sorgulanmayan ve hatta sorgulanması teklif dahi edilemeyen spesifik inanç kümeleri oluşturabilmekte, böylesi bir mahiyetin insan ilişkilerine yansıyan tasavvurlarında takınılan tavırlara öncülük etmesi de kaçınılmaz olmaktadır. Toplumsal yapı içerisinde kaçınılmaz bir biçimde birbirinden bağımsız ve bir o kadar birbirine bağlı ve ilişkisel olan ve dahi etkileyen ve etkilenen bir sarmal meydana getiren insan ilişkileri, sosyal yapının oluşum, gelişim ve sürdürülebilirliği bağlamında, sosyal kurumlar vasıtasıyla bir bütünün parçaları olarak işlev kazanmaktadırlar. Siyaset, eğitim, din gibi sosyal yapının bir nevi ortak inşacıları olan bu kurumlar mevcut sosyal yapının tüm süreçlerine işaret eden izler taşımaktadır.

Siyasal bir perspektifin dünyayı algılama ve sosyal alanlara ilişkin değerlendirmelere katkısı dolayısıyla sosyal mesafe zemininde yer edinmesi kaçınılmazdır. Zira siyasal toplumsallaşma, hayata karşı duruşu ifade eden bir tavır, bir kimlik taşıyıcılığı, belli değerlerin ve normların ortaklığını sembolize eder. Bu anlamda siyasal arenada karşıtlıkların, çatışmaların, farklılaşmaların özellikle modern ulus devlet inşasında yer edinmesi demokrasi arayışlarının ve tanziminin önemli saç ayaklarından birini temsil eder. İdeolojik kaygıların ve siyasal zihniyetin toplumsal arenada yankıları, mutlak kopuşların kesinliğine dayanan modernitenin icraları aracılığıyla inşa ettiği ayrımlar ve kültürel mesafeler üzerinden okunabilir. Modern zamanlara atfen kullanageldiğimiz toplumsal çeşitlilik ve kültürel zenginlik, belli bir farklılığa, ayrıma, başkılığa, seçmeye ve dışarda bırakmaya işaret etmektedir. Zira, kültürel bir varlık olarak insanın yaşam dünyasına ait öznel kalıplarını, toplumsal olarak inşa edilen kültür öğelerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Öznel varlık insanın kabul ve değerlerle yüklü nesnel toplumun parçası olması, kültürel süreçlerin işleyişi bakımından önemlidir. Türkiye gündemini özellikle meşgul eden sosyo politik bağlamda ele alınabilecek pek çok örnek mevcuttur.¹⁷ Türkiye özelinde siyasal erkin devlet eliyle kamusal alanlar üzerindeki söz sahipliğinin, toplumsal olanla sınırlarının müphemliği siyasal partiler, ideolojiler, temsil hakkı istemi ve toplum arasında karşılıklı kutuplar yaratan bir ortamın doğuşuna kapı aralamaktadır. Bu bağlamda kamusal alanın siyasallaşması¹⁸, kamusalın değerlerden arındırılması toplumsal alanda yarattığı sorunlar özellikle kültürel alanların çakıştırılmasına sebep olmaktadır; ki bu durum devlet ve toplum arasında mesafelerin artışına paralel olarak toplumun kendi içinde küçük büyük bölünmeler yaratması, siyaseti gündelik yaşamın güçlü belirleyicilerinden biri olarak görmenin elzem karakterini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalar sembolik kutuplaşma olarak tanımlanan süreci siyasal parametrelerin toplumsal uzantıları olarak değerlendirmekte, tüketim alanında her ne kadar benzerlikler inşa etse de zihinsel sınırların aşılammış olması tespitinde

¹⁶ Politik kültür, ideoloji ve politik inanç sistemi ilişkisi, Bkz. Sarıbay, A., Y. (2008). *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, İstanbul: Everest Yayınları.

¹⁷ Siyasetin sosyolojisi tanımlanırken, siyaset ve toplum arasındaki ilişkilerde ülke gündeminden düşmeyen cumhurbaşkanlığı resepsiyonları, Beethoven konseri, Af kanunu, alkollü içkilerin satışı ve üretimi gibi meselelerle ilgili, siyasal olguların ve toplumsal faktörlerin birbirleri nasıl etkilediği ve şekillendirdiği konusunda, Bkz., Vergin, N. (2010). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*, 7. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap.

¹⁸ Bkz., Aydın, M. (2006). *Siyasetin Sosyolojisi Bir Sosyal Kurum Olarak Siyaset*, 2. Baskı, İstanbul: Açılım Kitap.

bulunmaktadır.¹⁹ Dolayısıyla politik alanda bir kutuplaşmanın ve göstergelerinin en kolay ifade bulunduğu yer, siyasal katılımın oy verme davranışı üzerinden gözlemlenebilir olmasıdır. Siyasi tercihlerin kültürel kodlarının yarattığı kutuplaşma aynı zamanda kutuplaşmanın daimî yeniden üretimi ile kültürel kodları kategorik olarak mutatlaştırmaktadır.

Sosyal mesafenin toplumsallaşmasında dinsel inanç mekanizmalarının belirleyiciliğine yönelik, etnik bir çatışma alanını takiben din, sosyal mesafe ölçümlerinde sistematik olarak incelenebilmekte ve mesafe araştırmalarına konu olmaktadır (Dodd, 1935; Brinkerhoff & Mackie, 1986; Johnson, 1977; Nyaupane vd., 2015). Dini kültür ve dini toplumsallaşma, insanları bir arada tutan güçlü bir bağ ve toplumsal arenada ortaklıkların için kodlarının okunabileceği bir alandır. Ortak inanç ve davranış düzeyi duygusal dayanışmayı artırır, yakınlık sebebidir, dayanışma ve sosyal mesafe arasında empati ve anlayışı devreye sokar ve etkileşim düzeyini yükseltir (Woosnam, 2011). Berger'e göre (2015: 84-93) din, insana dair anlam dünyasının oluşturulmasında, beşerî düzenin insanın varlıksal bütünlüğüne yansıtılmasında, kutsal olanla kurulan irtibatın gündelik hayatın ihtiyaçlarına binaen dönüştürülmesinde bir yönüyle insana işaret eden ve hatta insanı aşan bir realitedir. Toplumsal gerçekliğin subjektif tanımlamalarının içselleştirilmesinin yanında bireyin kendi öz bilinci dahilinde anlamlandırıldığı dünyaya ilişkin objektif değerlendirmeleri ile düzene ilişkin geçerli normların yasallaştırılması bu gerçekliğin muhafaza edilmesine yöneliktir. Kolektif olarak içselleştirilmiş ve nesnel olarak paylaşılan dinin kapsayıcılığı, benzerlikler etrafında farklılaşmaları da barındırır. Din farklılaştırıcı dinamiklerin en önemlilerinden biridir. Farklılaşma dinsel gruplar arasında olabileceği gibi, insanlar arasında öznel bir yaklaşım ve değerlendirmenin ürünü olarak ortaya çıkabilmektedir. Genel olarak, dinin toplumsal tabakalar ve farklılaşmalar üzerine etkisi olduğu gibi, farklı toplumsal tabakaların ve farklılaşmaların da din üzerindeki etkisi iki düzlemde değerlendirilebilir (Keskin, 2018: 453). Bu bağlamda din normatif ve değersel alanla kurduğu ilişki vasıtası ile, sosyal ilişkilerin mesafelendirilmesinde hem nesnel hem öznel suretlerle tayin edici özelliği ile kıymetlendirilir. Modern dünyanın seküler tertibi, gündelik hayatın idamesinde dini pratiklerin politik semboller aracına dönüştürüldüğü tartışmalarıyla, toplumsallaşma zemininde sosyal mesafeyi anlamlı kılabacak ayrımların inşa edildiği bir süreci dayatır görünmektedir. Yapıcı'ya göre (2009: 55,57) gruplar arasında bilinçli veya bilinçsiz devreye sokulan mesafe normlarının zamanla değer yargısına dönüşümü, önyargıların sosyal mesafe normlarıyla ilişkiselliğini ve birbirinin nasıl hem sebebi hem de sonucu olduğu açıkça ortaya çıkarmaktadır.

Din ve siyaset alanının yanı sıra daha çok kültürel farklılıklar üzerinden bir kimlik inşa edici alan olarak etnik köken veya etnisite kavramı, Barth'ın (1998) ifadesiyle kültürel çeşitliliğin süreksizliğine dayanan bir açılıma işaret eder. Kültürel ortaklıklardan ırk, din, dil, gelenek, görenek ve kültür ile bir kendilik bilinci ve kimlik ifadesi olarak 'biz'e referans veren farklılıklar, farklı etnik grupların varlığına ve sınırlarına yönelik tanımlayıcı karakterler haline gelir. Barth'ın etnik grupları ve sınırları tanımladığı çalışmasında ifade edildiği üzere, etnik gruplar arasındaki sınırların karakteristikleri şaşırtıcı olmayan bir şekilde bilinen bir gerçekliktir ancak etnik gruplar arasındaki insan akışına rağmen sınırların varlığı devam etmektedir. Zira kategorik etnik ayrımlar, hareketlilik, temas ve bilgi eksikliğine bağlı değildir, daha çok bireysel yaşam öykülerinde değişen katılım ve

¹⁹ Muhafazakâr üst-orta sınıfın temel eğilimlerinin kaynakları, toplumsal üretim, beğeni, benliğin sunumu ve dünyaya dair kabullerine ilişkin dönüşümlerini incelediği "Zarif ve Dinen Makbul" çalışmasında Akçaoğlu, siyasal atmosferin değişimine bağlı olarak muhafazakarlık algıları ve söylemlerindeki dönüşümler üzerine odaklanır. Bkz., Akçaoğlu, A. (2018). Zarif ve Dinen Makbul, Muhafazakâr Üst-Orta Sınıf Habitusu, 1. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.

üyeliklere rağmen ayrı kategorilerin korunduğu sosyal dışlama ve içerme süreçlerini içerir. Bu ayrımlar, sosyal etkileşim ve kabulün yokluğuna bağlı olarak değil, farklı etnik statülerin üzerine temellendirilen sosyal sistemin devamlılığına binaen, karşılıklı temas ve bağımlılığa rağmen farklılıkların muhafaza edildiği bir gerçekliğin ifadesidir (Barth, 1998: 9-10). Sosyal mesafe söyleminin, siyah göçmenlerin Amerikan toplumunda ırk ve etnik köken hakkında öğrendiklerinin bir ifadesi olduğunu dile getiren Jackson (2010), sosyal sınıf, ırk, etnik köken, cinsellik veya fiziksel yetenek gibi çeşitli farklılık ilişkilerine rağmen grupların mekânsal olarak yakın olabileceğini -yani birbirleriyle temas kurabilirler- ama karışmadıklarını ifade eder. Grupların etkileşime girip girmediğinin ötesinde, sosyal mesafe, dayanışma ve algılanan benzerlik veya farkın (kültür tarafından tanımlanan, hiyerarşide konumlanma, sosyal rol, vb.) bir göstergesi olarak tanımlanır. Kültürel çeşitlilik ve birlikte yaşamaklık temelinde kimi zaman yeni ortaklıklar ve kültürel kaynaşmalar yaratsa da farklılıkların belli eksenlerde çatışmalara yol açması söz konusu olagelmıştır. Türkiye toplumsal gerçekliği açısından Türk-Kürt açmazına sebebiyet veren ve bir Kürt sorunu olarak ele alınan etnik farklılaşmanın geldiği noktada siyaset ve toplum arasında yaratılan gerçekliğin ampirik verilere yansımaya bakıldığında Türk ve Kürt katılımcıların birbirlerine karşı sosyal mesafe düzeylerinin yüksekliği (Türklerin Kürtlere nazaran daha yüksek sosyal mesafe olması), her iki grubun da birbirlerini tanımlayıcı sıfat olarak 'ayırıcı' sıfatını beyan etmeleri sorgulanması gereken anlamlı verilerdir (Sağiroğlu, 2014: 216). Kültürlenme, kültürel kaynaşma, kültürel çoğulculuk ve sosyalleşmenin farklı etkileşim alanlarında görünür hale gelmesi her ne kadar sosyal, kültürel, dinsel ve etnik mesafelerin azalması anlamına gelse de farklılıkların korunarak ayrıma dönüşebilmesi anlamında mesafelerin korunduğu aşikârdır. Grup stereotiplerinin gücünün grup değerlendirmelerine yansıtılması, okulların ve mahallelerin fiili olarak ayrılması, azınlıkların popüler klişelerinde ve seçkinlerin karşıtıklarında varlığını sürdürmektedir. Örneğin Yahudiler hırslıdır, siyahlar saldırgandır (Smith & Dempsey, 1983: 587). Kültürel, dinsel ve dilsel farklılıkların güvensizlik, yanlış anlama ya da dışlayıcı bir tutum ve davranışa dönüşebilmesi ihtimali sınırlı etkileşim dolayısıyla sosyal mesafenin yaratılması ve sürdürülmesi anlamına gelmektedir (Hipp & Boessen, 2012). Etnik mesafeye ilişkin tutumlar bir kimlik tezahürü olarak ele alınabilmesi açısından diğer sosyal mesafe türlerine nazaran daha katı bir değişmezlik içinde olabilir. Bogardus'un (1951) etnik mesafe araştırması, lisansüstü eğitim aşamasındaki öğrencilerle gerçekleştirilen bir analize dayanır. Araştırma sonuçları altı aylık bir eğitim grubuna katılan iki ayrı grubun eğitimden sonraki tutum değişiklikleri üzerine bir mesafe ölçümünün yinelenmesi üzerindedir. Kültürlerarası bir eğitimin, demokratik ve adalet ruhu içeren bir ortamın dosthane ilişkilere kapı aralmasını ve ırksal farklılık hissini azaltmasını sağlamış, tüm etnik gruplara karşı mesafenin azaldığına işaret eden bulgular elde edilmiştir. Bu dönüşümün temelinde eğitim sırasında farklı etnik gruplardan tanıdıklığın artması ve etnik grupların yaşam mücadelelerini gözlemleyebilecekleri saha gezilerinin yapılması yatmaktadır. Tanıdıklık derecesi, ister değerlendirme ölçekleriyle subjektif olarak, isterse temas yollarının sayısı ile nesnel olarak belirlensin, arzu edilen bir arkadaş olarak seçim sıklığı ile önemli ölçüde ilişkilidir. Daha az bir dereceye kadar, temas noktalarının sayısı ile ölçüldüğü üzere artan tanıdıklık, tüm sosyal mesafe kategorilerinde tercih sıklığı ile pozitif ilişkilidir (Scandrette, 1958: 371). Etnik mesafe, genel olarak farklılıkların farkındalığına dayanan kimi zamansa farklılığın üstünlüğünü ilan eden bir yaklaşımı barındırmaktadır.

Siyasal arenada yaşanan kültürel bölünmelere modern eğitim kurumlarının aracılık ettiği bir süreçten de söz etmek gerekmektedir. Nitekim okulla ilgili deneyimler bağlamında beyaz ve siyah çocukların ırk bilgilerini nasıl yapılandırdıkları ve buna bağlı akranlarına karşı sosyal değerlendirmelerinin ne olduğuna ilişkin araştırma, çocukların okulda kaldıkları sürenin

uzunluğuna bağlı sosyal mesafe oluşma olasılığının arttığını ifade eder (H. Morgan, 2006). Bourdieu'nun ele aldığı şekliyle devlet ve iktidar alanının sahip olduğu sermaye ile toplumsal uzamı kontrol altına alma ve kontrol altında tutma istenci, devletin “meşruyu tayin etme, yani toplumsal dünyanın meşru bakış açısını resmi olarak dayatmasına olanak sağlayan gücü” elinde bulundurması ile simgesel şiddet ve tahakküm tekeli olarak “onları meşrulaştırmakla (uzmanlık), aşılama (okul) ve uygulamakla (adalet) yükümlü kurumlar aracılığıyla dünya görüşü prensiplerini dayatma imkanına” (Jourdain & Naulin, 2020: 130) bağlanabilir. Eğitime verilen öncülüğün ne kadar başarılı olduğu ya da akim kaldığı tartışmaları ise değişen dünyayla birlikte yürüyebilme noktasında tartışmalıdır. Eğitim süreci, genellikle, bireyi aileden fiziki olarak bir uzaklığa yerleştirmekle başlayan serüveninde bir süre sonra psikolojik bir mesafeyi de bünyesine katarak yola devam etme potansiyeli taşımaktadır. Psikolojik mesafe, doğrudan gerçeklik deneyiminde mevcut olmayan şeylerdir; zamansal mesafe (diğer zamanlar geçmiş veya gelecek), mekansal mesafe (mekansal olarak uzak yerler), sosyal mesafe (diğer insanlar) ve varsayımsallık (gerçekliğe dair neyin var olabileceği ya da gerçekleştirilemeyeceğine dair varsayımsal alternatiflere) alternatiflerine bağlı zihinsel bir yapıdır. Doğrudan deneyimlenmeyen şeylerin zihinsel modellerini oluşturmayı gerektirir ve bir nesne herhangi bir uzaklık boyutunda doğrudan deneyimden ne kadar uzaklaşırsa, o nesnenin yorumlanma düzeyi o kadar yüksek (daha soyut) olur (Lieberman, vd., 2007: 353,377). Niteliksel ayrımlar zihinsel sınırlar inşa etmektedir.

4. Sonuç

Sosyal mesafe, ifade ettiği üzere bir uzaklık ve yakınlık tecrübesine atıfta bulunmaktadır. Bu çalışmada ele alındığı haliyle yakın ve uzak sosyallik net bir ayrımı ifade etmemekle birlikte, sosyal yaşam çerçevesinde yakınlıkların uzaklığa uzaklıkların yakınlığa dönüştürülebilirliği gerçeği apaçık ortadadır. Lakin, sosyal mesafenin ele alındığı kavramsal alanın sınırlarına yönelik, yakın ve uzak sosyallik tanımı daha çok toplumsallaşmanın birincil ve ikincil süreçleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Sosyoloji literatürü içerisinde toplumsal ilişkiler temelinde var olan karmaşık yapılanma kavramının anlam çerçevesini çizmekte pek çok toplumsal gerçekliği fark etmemizi ve ele almamızı gerekli kılmaktadır. Nihayetinde sosyal ilişkiler hem doğası gereği hem kendi içinde barındırdığı farklı davranış örüntüleri ve kültürel kalıp yargılar ve önyargılara dayalı bir yapı sergilemesi dolayısıyla mesafenin dereceleri ve boyutlarına ilişkin söz söylemeyi güçleştirmektedir. Sosyal mesafe pek çok duygunun varlığı-yokluğu veya azlığı-çokluğu üzerinden davranışsal boyutlarda okunabileceği gibi kişilik, eğitim, statü, etnik köken ve din vb. gibi değişken değerler aracılığıyla ilişkilendirilerek de ölçümlenebilir. Sosyal mesafeye yönelik bir araştırmaya teşebbüs etmek, düşünsel düzeyde var olan kategorilendirmelerin, anlam kümelerinin yaşamsal düzlükte hayat bulan somut göstergelerini anlamlandırmaya, karşılaştırmaya, farklılık ve benzerlikleri noktasında analize tabi tutmaya çalışmak demektir. “Sosyal alanın doğasını keşfetmek, sosyal yakınlık ve uzaklık ilişkilerine yol açan sosyal etkileşim ağının (arkadaşlık, ortaklık ve kültürel benzerlik kalıpları) haritasını çıkarmayı içerir” (Bottero & Prandy, 2003, s. 177). Bir anlamda, gündelik yaşam gerçekliğinde var olanların elde edilecek bulgularla birlikte çeşitli ayrımlarla yeniden değerlendirilmesi, böylelikle somut gerçekliğin soyut anlamsal kümelerini görebilmek, anlaşılması güç bazı soyut boyutları ise görülebilir kılmaktır. İnsanı anlama çabası sözlerin ötesini görmekle mümkündür. Mesafelerin söylemek istediği ya da istedikleri vardır. O ki, mesafe ölçülebilir bir şey olmaktan ziyade hissedilebilir bir şeydir.

Günümüzde toplumsal yaşamı sürdürülebilir kılan potansiyelin farkındalığı çerçevesinde çatışma durumlarına ilişkin mevcut sorun alanlarının tespiti, bu alanlarda yer alan farklılıkların nelerden beslendiği ve sınırlarının nereye varabileceği ya da belli özellikler isnat edilerek spesifik olarak

tanımlanıp tanımlanamayacağı konusunda sosyal mesafenin belli açmazlara kapı aralayabilecek bir kavramsallaştırma ve araç olarak işlevselleştirilmesi önemli görülmektedir. Mesafe, sınırdır. Mekânsal olabileceği gibi daha çok zihinsel olarak yapılandırılan kişisel veya kolektif, öznel veya nesnel sınırlardan ibarettir. Bireyler veya sosyal gruplar nezdinde kültürel farklılıkları barındıran yaşam biçimleri sosyal mesafelerin varlığına işaretler. Bir yaşam tarzının ifadesi olarak sosyal mesafe, gündelik hayat içerisinde geleneksel bellek birikimin mirası olabileceği gibi, sosyal statülerin temsil ettiği bir konumdan da kaynaklanabilir. Bogardus'a göre (1960: 470) sosyal mesafe bazen statüyü korumak amacıyla, bazen kişinin kendisini ya da grubunu güçlü kılmak adına, bazen ösuygısını muhafaza etmek için kasıtlı olarak geliştirilir. Sosyal psikoloji literatüründe sosyal mesafe kavramı, bireylerin sevgi, nefret, heyecan ya da diğer pek çok duygu dünyasına ait hislerin tespitine yönelik bir analizi ihtiva etmektedir ve bireyler arasında gerçekleşen kişisel duygu durum potansiyelini ortaya koyma açısından ele alınmaktadır. Sosyal mesafeyi sosyolojik bir perspektifte değerlendirmek, bu duygu durum tespitinin ötesine geçmeyi amaç edinmelidir. Mesafenin kavramsallaştırılmasında "duygusal (bir grubun üyelerinin diğerleri hakkında nasıl hissettiği), normatif (biz onlardan nasıl ayırt edilir), etkileşimli (insanların birbirleriyle ne kadar süre ve ne sıklıkla etkileşime girdiği) ve kültürel-sosyal mesafenin yerleşik (grupların benzer özellikleri paylaştıkları boyutlar) boyutları" (Karakayalı, 2017) kullanılan yaklaşımlardır. Yanı sıra farklı perspektifler ekseninde mesafe kavramı masaya yatırılabilir. Bu bağlamda, etnometodolojinin gündelik olana referansla ürettiği kavramlar demeti ile mesafe yahut mesafelerin günlük rutinler çerçevesinden nasıl üretilip tüketildiği; sembolik etkileşim yaklaşımının davranışlarda saklı duran detayları açığa çıkartan mahareti ile ilişkilerdeki karar verici eylem ve söylemlerin neler olduğu; fenomenolojik bakış ile imge ve simgelerin hangi bütünleştirici ve ayrıştırıcılar üzerinden sürdürüldüğünün izleri sosyal mesafe çalışmaları ile açığa çıkarılabilir. Sosyal mesafe görünümlerini kategorik anlamlandırmalarla toplumsal problemlerin çözüm aracı kılmak, aynı zamanda birlikte yaşamın püf noktalarına erişim olarak düşünülebilir. Kültürel çalışmalarda hem bir yöntem hem de bir araç olarak kullanılmıştır. Sosyal mesafe çalışmaları tabakalaşma geleneğinin sınıfsal analiz üzerine kurulu doğasını tersine çevirir, sosyal etkileşimden hareket ederek bu diferansiyel ilişkilendirmeyi, herhangi bir sosyal alan içerisinde sosyal grup arasındaki mesafelerden veya sosyal grup ve nesnelere (yaşam tarzı) arasındaki yakınlığı tanımlayarak işlevselleştirir (Bottero & Prandy, 2003: 178). Bu çalışmalar, sosyal mesafenin zeminine ilişkin ekonomik hiyerarşik yapının yanı sıra kültürel-değersel ve öznel değişkenleri kullanarak toplumsal gerçeklik içerisindeki sosyal etkileşim sahalarına dair süreçleri ortaya koymayı hedefler.

Sosyal mesafe nedeni olabilecek veya var olan bir korkuyu, duyumu, kalıpyargıyı besleyerek sosyal mesafeyi açığa çıkarabilecek olan pek çok etken sayılabilir. Bir deneyim, yaşanmışlık ve gerçeklik üzerine kurulu olabileceği gibi herhangi bir temasın olmadığı soyut bir gerçeklik olarak da sosyal mesafe inşa edilebilir, korunabilir ve sürdürülebilir. Bogardus (1960) '*Development of Social Thought*' eserinde, sosyal mesafenin temel içeriğini bilgi yoksunluğu ve farkın farkındalığı veya duygusuna dayalı olarak tanımlamaktadır. Diğer bir deyişle sosyal mesafe, temas edilmeyen ve bilinmeyen veya tanıdıklık içeren ve samimi olunan toplumsal hallere dokunabilen bir fenomendir. Dolayısıyla sosyal mesafe, gündelik yaşamın anlamlı ve anlamsız, somut ve soyut, gerçek ve kurgusal görülür ve görülmeyen taraflarına işaret eden potansiyeline bağlı olarak sosyal alanın deşifre edilebilir siyasal, kültürel, ekonomik ve dinsel kodlarını saklı tutmaktadır.

Herhangi bir insanı hayatımıza dahil ederken devreye sokulan seçicilik ne üzerine temellenmektedir. Bauman (2012a: 10,11) modern zaman uzmanlarının insan ilişkilerine dair 'elde var bir ilişkiler', yani 'ihtiyaç duyduklarında ellerinin altında bulabilecekleri' ilişkiler öğretisini benimsediklerini belirtmekte; dolayısıyla 'ilişkiye girmeyi arzu ediyorsanız, mesafeli olun,

birlikteliğinizden icraat bekliyorsanız, ne vaatle bulunun ne de vaat bekleyin; bütün kapılarınız her daim açık olsun' algısıyla ilişkilere dair zihni alt yapıyı ortaya koymaktadır. Bu durumun insan ilişkileri üzerine yaratmış olduğu algıya istinaden sorulması gereken "bir ilişkiden ne beklenir?" sorusudur. Tavsiye edilen mesafe, hayal kırıklıklarının bertaraf edilmesi üzerine temellenirken, tüm ilişkilerde duygusal bağlılığa karşı rasyonel bir tavrın gerçekleştirilmesi salık verilmektedir. Oysaki mesafe, ancak etkileşim ile mümkündür. Mesafe, değişime tabidir, durumsala özgüdür, zamansal ve mekânsal olarak yeniden düzenlenebilir. Mesafe, etkileşimden doğan bilinç ve farkındalık ile çevrelenmiş bir olma halidir. Mesafe mahremiyet ile göbekten bağlı bir olgu olarak sosyal gerçeklikte ve bir gereklilik olarak gündelik hayatın tanziminde yerini alır.

Kaynakça

- Akçaoğlu, A. (2018). Zarif ve dinen makbul, muhafazakâr üst-orta sınıf habitusu, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Akın, M. H. (2015). Toplumsallaşma sözlüğü (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Alver, K. (2013). Komşu kimdir?. Sosyoloji Divanı, 2, 23-37.
- Arkel, D. V. (2009). The Drawing of the mark of cain. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Aydemir, M. A. (2011). Sosyal sermaye. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aydın, M. (2006). Siyasetin sosyolojisi bir sosyal kurum olarak siyaset, 2. Baskı, İstanbul: Açılım Kitap.
- Aydın, M. (2013a). Dramdan ütopyaya komşuluğun dönüşümü. Sosyoloji Divanı, 2, 37-53.
- Aydın, M. (2013b). Güncel kültürde temel kavramlar (2. Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- Barth, F. (1998). Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference. Waveland Press.
- Bauman, Z. (2012a). Akışkan aşk (2. Baskı). Işık Ergüden (Çev.), İstanbul: Versus Kitap.
- Bauman, Z. (2012b). Küreselleşme (4. Baskı). Abdullah Yılmaz (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2015). Sosyolojik düşünmek. Abdullah Yılmaz (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2016). Postmodern etik, Alev Türker (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berger, L. P. (2015). Kutsal şemsiye: dinin sosyolojik teorisinin ana unsurları (5. Baskı). Ali Coşkun (Çev.), İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bilgin, N. (2001). İnsan ilişkileri ve kimlik (2. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2016). Sosyal Psikoloji sözlüğü: Kavramlar ve yaklaşımlar (3. Baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bogardus, E., S. (1925a). Measuring social distances. Journal of Applied Sociology, 9, 299-308.
- Bogardus, E., S. (1925b). Social distance and its origins. Journal of Sociology, 9, 216-226.
- Bogardus, E., S. (1951). Measuring changes in ethnic reactions. American Sociological Review, 16(1), 48-51.
- Bogardus, E., S. (1960). The development of social thought (Fourth Edition). New York: David McKay Company.
- Bogardus, E., S. (1967). A forty year racial distance study. University of Southern California.
- Bottero, W. & Prandy, K. (2003). Social interaction distance and stratification. British Journal of Sociology, 54(2), 177-197.
- Brinkerhoff, M. B. & Mackie, M. M. (1986). The Applicability of social distance for religious research: An exploration. review of religious research, 28(2), 151-167.
- Dikeçligil, B.E. (2014). Aileye Dair Kabuullerin Ezber Bozumu, Aile Sosyolojisi Yazıları içinde, İstanbul: Açılım Kitap, 13-50.
- Dodd, S. C. (1935). A social distance test in the Near East. American Journal of Sociology, 41(2), 194-204.
- Dohrenwend, B. S., Colombotos, J., Dohrenwend, B. P. (1968). Social distance and interviewer effects. The Public Opinion Quarterly, 32(3), 410-422.
- Frazer, J. G. (2019). Günah keçisi. İsmail Hakkı Yılmaz (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Gasset, J. O. (2014). İnsan ve herkes (5. Baskı). Neyire Gül Işık (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2010). Mahremiyetin dönüşümü (2. Baskı). İdris Şahin (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Goffman, E. (2014). Damga: örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar (2. Baskı). Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S. N. Ağırnaslı (Çev.), Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Goffman, E. (2017). Kamusal alanda ilişkiler, toplu yaşamın mikro incelemeleri, M. Fatih Karakaya (Çev.), Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Gözel, Ö. (2020). Heidegger'de 'Herkes' sorunsalı. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, 30, 17-35.
- Gür, A. (2018). Heidegger'de düşünme biçimlerinin yazgıyla ilişkisi üzerine. Felsefe Arkivi, 44, 25-47.
- Halbwachs, M. (2016). Hafızanın toplumsal çerçeveleri, Büşra Uçar (Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.
- Hall, E. T. (1963). A System for the notation of proxemic behavior. American Anthropologist, 65 (5), 1003-1026.
- Hall, E., T. (1966). The Hidden dimension. New York: Anchor Books.

- Hammond, M. (1983). The sociology of emotions and the history of social differentiation. *Sociological Theory*, 1, 90-119.
- Han, B.C. (2017). Şeffaflık toplumu, Haluk Barışcan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Heidegger, M. (2020). Varlık ve zaman (4. Baskı). Kaan Ökten (Çev.), İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Hinkle, R. C. & Hinkle, G. J. (1954). The development of modern sociology: Its nature and growth in the United States. New York: Ohio State University.
- Hipp, J. R. & Boessen, A. (2012). Immigrants and social distance: examining the social consequences of immigration for Southern California neighborhoods over fifty years. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 641(1), 192-219.
- Hipp, J. R. & Perrin, A. J. (2009). The simultaneous effect of social distance and physical distance on the formation of neighborhood ties. *City & Community*, 8(1), 5-25.
- Hirsch, T. (2016). Takdim. Büşra Uçar (Çev.). Hafızanın toplumsal çerçeveleri. Ankara: Heretik Yayınları.
- Hodgetts, D., Stolte, O., Radley, A., Leggatt-Cook, C., Groot, S. & Chamberlain, K. (2011). 'Near and Far': Social distancing in domiciled characterisations of homeless people. *Urban Studies*, 48(8), 1739-1753.
- Hoffer, E. (2011). Kesin inançlılar, Erkil Günur (Çev.), İstanbul: Plato Film Yayınları.
- [https, s. //tr.wikipedia.org/wiki/Tuaregler](https://tr.wikipedia.org/wiki/Tuaregler)
- Illouz, E. (2011). Soğuk yakınlıklar, duygusal kapitalizmin şekillenmesi, Özge Çağlar Aksoy (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Inwood, M. (2014). Heidegger. Nursu Öрге (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Jackson, R. O. (2010). Black immigrants and the rhetoric of social distancing. *Sociology Compass*, 4(3), 193-206.
- Johnson, D. P. (1977). Religious commitment, social distance, and authoritarianism. *Review of Religious Research*, 18(2), 99-113.
- Jourdain, A. & Naulin, S. (2020). Pierre Bourdieu'nun kuramı ve sosyolojik kullanımları, Öykü Elitez (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kadushin, C. & Alba, R. D. (1976). The intersection of social circles, a new measure of social proximity in Network. *Sociological Methods & Research*, 5(1), 77-102.
- Kadushin, C. (1962). Social distance between client and professional. *American Journal of Sociology*, 67(5), 517-531.
- Karakayalı, N. (2009). Social distance and affective orientations. *Sociological Forum*, 24(3), 538-562.
- Karakayalı, N. (2017). Social distance. *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Theory*, 1-2.
- Kearney, R. (2018). Yabancılar, Tanrılar ve canavarlar: Ötekiliği yorumlamak. Barış Özkul (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Keskin, Y.M. (2018). Toplumsal tabakalaşma ve din. (Editörler: Niyazi Akyüz ve İhsan Çapçioğlu). *Din Sosyolojisi* (5.Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları, 447-460.
- Kocaman, A. Ç. (2017). Martin Heidegger'de "birlikte varolma" ve dasein'in kendini "herkes" de yitirmesi. *Kent Akademisi*, 10(32), 500-511.
- Krech, D., Crutchfield, R. S. & Ballachey, E. L. (1970). Cemiyet İçinde Fert, Mümtaz Turhan (Çev.), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- LaFollette, H. (1999). Kişisel ilişkiler, sevgi, kimlik ve ahlak (2. Baskı). Ferma Lekesizalın (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Levine, D., N, Carter, E. B. & Gorman, E. M. (1976). Simmel'in Amerikan Sosyoloji üzerindeki etkisi I, Georg Simmel, Sosyolog, Sanatçı, Düşünür, (2011). Editör: Jale Özata Dirlikyapan, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Lieberman, N., Trope, Y. & Stephan, E. (2007). Psychological distance. (Ed.: A. W. Kruglanski & E.T. Higgins). *Social Psychology: Handbook of Basic Principles*. New York: The Guilford Press, 353-381.
- Manheim, K. (2017). Kültür sosyolojisi, Mustafa Yalçınkaya (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Murphy, R. F. (1964). Social distance and veil. *American Anthropologist Association*. 66(6/1), 1257-1274.
- Neprash, J. A. (1953). Minority group contacts and social distance. *Phylon* (1940-1956), 14(2), 207-212.
- Nyaupane, G. P., Timothy, D. J. & Poudel, S. (2015). Understanding Tourists in religious destinations: a social distance perspective. *Tourism Management*, 48, 343-353.
- Parillo, V. N. & Donoghue, C. (2005). Updating the bogardus social distance studies: A new national survey. *The Social Science Journal*, 42, 257-271.

- Park, R. E. (1924). The Concept of social distance as applied to the study of racial attitudes and racial relations. *Journal of Applied Sociology*, 8, 339-344.
- Park, R. E. (2018). İnsan doğası. Çağla Taşkın (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Park, R. E. (2019). Yalıtım ve sosyal temaslar. Gökçe İnan Yağlı (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Parsons, T. (2013). The social systems. (Editor: Bryan S.Turner) With a New Preface by Bryan S.Turner, London: Routledge.
- Phillips, A. (2017). Kaçırdıklarımız: Yaşanmamış hayata övgü (5. Baskı). Selin Sıral (Çev.), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Poole, W. C. (1927). Distance in sociology. *American Journal of Sociology*, 33(1), 99-104.
- Price, S. (1978). Reciprocity and Social Distance: A Reconsideration. *Ethnology*, 17(3), 339-350.
- Sağiroğlu, A. Z. (2014). Türkiye'de etnisite, din ve önyargı: Üniversite öğrencileri örneği. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sarıbay, A. Y. (2008). Global bir bakışla politik sosyoloji. İstanbul: Everest Yayınları.
- Scandrette, O. C. (1958). Social Distance and Degree of Acquaintance. *The Journal of Educational Research*, 51(5), 367-372.
- Schmid, W. (2015a). Arkadaşıktaki saadete dair. Tanıl Bora (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schmid, W. (2015b). Sakin olmak: Yaşlanırken kazandıklarımız. Tanıl Bora (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schnapper, D. (2005). Sosyoloji düşüncesinin özünde öteki ile ilişki. Ayşegül Sönmezay (Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schutz, A. & Luckmann, T. (1974). The structures of the life-world. London: Heinemann Educational Books.
- Schutz, A. (2016). Yabancı: Bir sosyal psikoloji makalesi. Kübra Eren (Çev.), (Derleyen: Levent Ünsaldı). Yabancı. Ankara: Heretik Yayınları.
- Schutz, A. (2018). Fenomenoloji ve toplumsal ilişkiler. Adnan Akan, Seyda Kesikoğlu (Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.
- Sencer, M. (1989). Toplum bilimlerinde yöntem (3. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ.
- Sennett, R. (2012). Beraber. İlkey Özkürallı (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2020). Kamusal insanın çöküşü (7. Baskı). Serpil Durak, Abdullah Yılmaz (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, G. (1950). The Sociology of Georg Simmel. (Ed.: Kurt H. Wolff). Illinois: The Free Press.
- Simmel, G. (2009). Bireysellik ve kültür. Tuncay Birkan (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Simmel, G. (2016). Gizliliğin ve gizli toplumların sosyolojisi. İdil Dündar (Çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Simmel, G. (2017). Paranın felsefesi. Yavuz Alogan, Öykü Didem Aydın (Çev.), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Smith, T. W. & Dempsey, G. R. (1983). The polls: Ethnic social distance and prejudice. *The Public Opinion Quarterly*, 47(4), 584-600.
- Sorokin, P. A. (1927). Social mobility, Harper & Brothers.
- Triandis, H., C., & Triandis, L., M. (1962). A Cross-cultural Study of Social Distance. *Psychological Monographs: General and Applied*, 76(21), 1-21.
- Vergin, N. (2010). Siyasetin sosyolojisi (7. Baskı). İstanbul: Doğan Kitap.
- Wark, C. & Galliher, J. F. (2007). Emory bogardus and the origins of the social distance scale. *The American Sociologist*, 38, 383-395.
- Warner, L. G. & DeFleur, M. L. (1969). Attitude as an interactional concept: Social constraint and social distance as intervening variables between attitudes and action. *American Sociological Review*, 34(2), 153-169.
- Westie, F. R. & Westie, M. (1957). The social distance pyramid: Relationship between caste and class. *American Journal of Sociology*, 63(2), 190-196.
- Westie, F. R. (1952). Negro-white status differentials and social distance. *American Journal of Review*, (17)5, 550-558.
- Woosnam, K. M. (2011). Testing a model of Durkheim's theory of emotional solidarity among residents of a tourism community. *Journal of Travel Research*, 50(5), 546-558.
- Yapıcı, A. (2009). İçimizdeki öteki: Kimlik ve ön yargı kıskacında sünni-alevi ilişkileri. *Dem Dergi*, 6, 52-59.

Extended Abstract

Although the conceptual theme of social distance is based on names such as Gabriel Tarde, Emile Durkheim and Georg Simmel, social distance has become a systematic research method and tool with a scale developed by Emory S. Bogardus. Social distance research mediates the discovery of real or possible areas of conflict in accordance with the degrees of sincerity that can be directed to all social relations in daily life.

Identifying the current problem areas related to conflict situations within the framework of awareness of the potential that makes social life sustainable today, and operationalizing social distance as a conceptualization and tool that can open the door to certain impasses, on what feeds the differences in these areas and where their boundaries can reach or whether they can be specifically defined by attributing certain characteristics, is seen as important. Distance is the limit. While it may be spatial, it mostly consists of mentally structured personal or collective, subjective or objective boundaries. Lifestyles that include cultural differences between individuals or social groups indicate the existence of social distances. Making social distance appearances a tool for solving social problems with categorical meanings can also be considered as accessing the tricks of living together.

Seeing the theoretical background that documents the importance of the research problem attempts to reflect the comprehensive and complex semantics of social distance. The processes in the shaping of our entire factual and conceptual world are experienced in such a natural way that people think that the definition of what is ideal, what should be or what is normal is displayed in the same natural way. However, with an approach that strives to understand the past and the present, we need to evaluate the naturalness (!) of the performances displayed in the moments experienced. The depth of the distances at the edge of the gap between our perception worlds and realities can be surprising.

There are many factors that can be a reason for social distance or that can reveal social distance by feeding an existing fear, sensation, or stereotype. While it can be based on an experience, lived experience and reality, social distance can also be built, protected and sustained as an abstract reality without any contact. In his work 'Development of Social Thought', Bogardus (1960) defines the basic content of social distance as based on lack of information and awareness or feeling of difference. In other words, social distance is a phenomenon that can touch social situations that are untouched and unknown or familiar and intimate. Therefore, social distance reserves the decipherable political, cultural, economic and religious codes of the social field, depending on its potential to point to the meaningful and meaningless, concrete and abstract, real and fictional visible and invisible aspects of daily life.

Differences that signify distances find expression through recognition, definition, attribution of value, love-hate, feeling close-far or a neutral emotion attributed to each relationship. Although what defines distance does not occur solely in reference to differences - it is also established through similarities -, when viewed from the perspective of daily life practices, the implied distance brings to mind differences. The mark left on the mind by social distance is usually the presence of a communication problem and an antisocial attitude. It is assumed to have a nature that does not allow social connections and postpones contact. Because distance is defined as a partial expression of range and distance. The semantic field naturally limits distance as resentment, coldness and formality. However, the basis of attitudes and behaviors is not independent of social processes; These processes include all situations of conflict, solidarity, harmony, similarities and differences, integration, overlap, unity and togetherness. Thus, the nature of distance and conflict contributes to building and consolidating the solidarity and reconciliation inherent in human relations.

Concrete aspects of daily life, life practices, human types, or emotions arising from interaction are the traces of a sociological imagination that is given unlimitedly to neither society nor humans. The differentiating views of socialization practices refer to Simmel's attempt to construct a 'meaning' through human and social interactions. Social distance, as an aspect of socialization, strengthens the belief in the existence and necessity of privacy. Here distance becomes a matter of inside and outside. This is the protection of the boundaries of privacy and confidentiality. The attitude of inclusion and exclusion is aimed at creating a boundary that will eliminate violation. In the section that deals with social distance in its different dimensions in the socialization process, there is a discussion on the necessity of privacy to protect the relational space. Close relationships and distant socialities, where social distance is discussed in the context of family, marriage, neighbourhood, friendship, religion, politics, education and ethnicity, reflect the view on the basis of the concept.

This study basically focuses on the possibility of considering social distance as a necessity in today's modern societies. Distance is a tool that makes living together possible. The effort to understand people is possible by seeing beyond words. Distances have something they want or want to say. So, distance is something that can be felt rather than something that can be measured.